

MODRA
OPTICA
LETO
VII

M O D R A P T I C A

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 12. ŠTEVILKE

NOVEMBER

Vladimir Premru: John Knittel: Tereza Etienne

Vladimir Bartol: Nezaželeni spremljevalec

H. G. Wells: Predgovor k »Svetovni zgodovini«

Ivan Bolé: Preko slikovite Korzike

Razno

Ali ste se že subskribirali na

W E L L S O V O

»Svetovno zgodovino«

JOHN KNITTEL: TEREZA ETIENNE

VLADIMIR PREMUR

Tereza Etienne je povest o usodni strasti, ki zadene z vso silo v oviro moralnih temeljev sveta in družbe in se tragično razbije. Od nekdaj je bila naloga umetnikov, prikazovati sile, ki jim je podvrženo človeško srce, predstavljati protislovja, ki jih ustvarjajo strasti, kadar treščijo ob kamnito pregrajo morale in prava. Umetnikova naloga pa je bila vedno tudi revolucionarnega značaja: bil je zagovornik pravic človeškega srca, ki je vedno stremelo po sreči. Ustvarja jo sproščenje lastnih sil, zavest, da plavaš v elementu, ki si mu kos in ti je soroden, ki se mu lahko predaš z vsem ognjem, ki te oplaja in ga sam neprestano oplajaš.

Vsa moderna literatura se je rada ustavljala pri konfliktu, v katerega je nujno zašla žena s starimi družbenimi pravili, ko je terjala zase pravico odločanja o sebi in o svoji usodi. Romantika je prva napisala na svoj ščit besede o emancipaciji žene in njen ideolog Schleiermacher je v »Katekizmu za ženo« prvi formuliral novi moralni princip za ženo: »Merke auf den Sabbath Deines Herzens, auf daß Du ihn feierst und wenn sie Dich halten, so mache Dich frei oder gehe zu Grunde.« Ta princip je bil nedvomno naroden in biolog bi mu s svoje strani pritrdil ter ga imenoval zdrav vrstni izbor.

Poldrugo stoletje se vrši že v Evropi ta proces in skoraj ves ta čas lahko v vseh odtenkih zasledujemo v literaturi odseve tega življenjskega boja žene z družbo, ki ji odreka pravico, razpolagati s svojim življenjem in s svojim telesom. Najboljša peresa so pisala ženske romane, od Friedricha Schlegla »Lucinde« do Flaubertjeve »Gospe Bovarijeve« in Tolstojeve »Ane Karenine«. Tudi na naši domači slovstveni gredi je pognal soroden cvet, Cankarjeva »Gospa Judit«.

Kadar se poda posameznik v boj z družbo, takrat se mora njegov boj nujno končati tragično. Zato so tragično končale tudi vse sestre Ane Karenine, tragično je končala tudi Tereza Etienne, zakaj njen delež je bil, da je »prekoračila mejo svoje sposobnosti za trpljenje«, da je okamenela.

Ženino osebno življenje je pripeto na dvoje žarišč: na moža in na otroka. Odnos do otroka je sploh prva socialna vez človeštva, za osebno življenje žene pa pomeni edino neprotislovno čustvo, edino čisto, neskajeno doživetje in obenem največjo odgovornost življenju nasproti. Tu se križajo ženski instinkti in neredkokdaj se izključujejo. Ana Karenina je stala med svojim otrokom in med možem, ki ga je ljubila in ker si ni mogla priboriti obeh, ki sta bila nujno potrebna za njeno srečo in ker ni bila Nietzschejeva učenka, da bi zaničevala družbo in družabni

bojkot, so jo potegnili vsa ta protislovja v svoj vrtinec in jo izročila smrti pod kolesi drvečega vlaka. Tereza Etienne je bila Nietzschejeva učenka, zaničevala je množico in njene postave. Postava ji je nalagala dolžnost, biti žena staremu Müllerju tudi še potem, ko se je zavedla svoje strasti do njegovega sina, tudi še potem, ko je občutila do njega nepremagljivo telesno mržnjo. Zavedala se je svoje prirodne pravice in dolžnosti, živeti in sprejeti otroka samo od moža, ki mu je veljala njena strast, zato je hladnokrvno odstranila oviro, ki ji je hotela kratiti to njeno pravico. Za njeno mišljenje je bila to samo samoobramba, svojega dejanja se ni nikoli kesala, dasi se je njegovega pomena zavedla mnogo pozneje. Njeno dejanje ni zrušilo nje same, zrušilo je njenega partnerja Gottfrieda, ki se je v boju med očetom in Terezo zatekal k bogu, se sam javil oblastem, potegnil tudi Terezo v ta vrtinec in v dvajsetletno ječo ter prisilno delo, se odpovedal svetu in tudi ženi, ki jo je ljubil. Tereza se je borila z bogom za moža svoje ljubezni, zmagal je bog in tam se je zlomil njen odpor in njena moč. Odrevenela je. Vendar je nekoč v svoji samoti, ko je davno minilo dolgih dvajset let ječe, še enkrat prisluhnila ob pesmi, ki jo je zapel njen sin.

Če vedele rože bi zale,
kak ranjeno je srce,
z menoj bi zajokale,
ozdravile gorje.

Če vedeli bi slavi mali,
kak žalosten sem, bolan,
veselo pesem poslali
v tolažbo bi čez plan.

Če zvezdice vse zlate
poznale bi gorje,
prišle bi z nebeške trate,
utešile srce.

Gottfried je bil takrat, ko se je javil oblastem in vedno prej, prepričan izključno o svoji krivdi pri očetovem umoru. Po njegovem Tereza sploh ni bila kriva, zakaj temne nagone, ki so počivali v njej, je sprožil on sam, s svojim mentorstvom in s svojo strastjo. Tereza je bila mlada Wallisanka, ki se ji je po žilah pretakala romanska kri. Bila je potomka stare plemenitaške obubožane rodbine Etienne-Mariano, ki jo je čas izbrisal iz »marmornate plošče časti«. Stari Anton Müller, upokojeni vladni svetnik — tretja glavna oseba romana — je naročil pri nekem znamenitem genealogu njen rodovnik, ki ga je prejel Gottfried šele po očetovi smrti. Tam je bilo zapisano, da je prevladoval v tej rodbini duh nekdanjih viteških časov. Njihov glavni sport je bil baje pobijanje ljudi. Tudi Terezinemu očetu je bil ljubši poklic divjega lovca na divjačino in ribe kakor postopanje za plugom. Tudi on je bil morilec, sicer ubijalec po naključju, ker so ga zasačili pri prepovedanem lovu. Ohromel je v ječi in njegova hči se je od rane mladosti ubijala s težkim delom ter skrbela in stregla svojemu staremu očetu. Čutila je, da je bila kaznen, ki jo je družba naložila njenemu očetu, prevelika za njegovo dejanje. Takrat je zasovražila zakone in policijo. Po očetovi smrti je šla iz rodnega kraja v Gam, kjer je dobila službo dekle na posestvu Antona Jakoba. Bila je apatična zaradi svojega večnega trpljenja, v njej se je vedno znova porajal strahotni občutek, da je otrok morilca. Zaradi tega so jo ljudje neprestano preganjali, neprestano so kazali s prstom nanjo. Ko je prišla na Gamhof, je ni nihče poznal, in vendar so ženske takoj nezaupno pogledovale, takoj so bile proti njej. Sklenile so proti njej zvezo in klepetale, kakor kokočejo kokoši in se zbero v gruč, kadar slutijo, da se jim bliža jastreb. Ne vidijo ga, morda ga mlajše še nikoli niso videle, a nezmotljivi instinkt, ki gre daleč pred določeno mislijo in izkušnjo, jim zašepče, da je nevarnost blizu. Komaj se je Tereza pojavila, že je

nastala cela poplava po večini neosnovanih govoric, če izvzamemo dejstvo, da je bila drugačna od vseh drugih žensk.

Ko je prišla na posestvo bogatega Müllerja, je bila zajeta od svojih grenkih čustev. Njena duševnost je dobila neizbežen pečat tega življenja. Značaj se ji je razvil v docela določeno smer. Ljudem ni zaupala, v njih je videla le sovražnike, ki komaj čakajo, da bi jo znova pognali v svet. In njihovo sovraštvo bi jo zares pognalo v svet, če bi se v starem Müllerju ne bila prebudila ljubezen do vsega, kar je lepo in plemenito po naravi, rodu in krvi. Bil je vdovec in oče odraslega sina in hčere. Od nekdaj je vedno uveljavil svojo voljo na svojem posestvu, in zdaj si je vzel lepo deklo na ženo. Veljala ji je vsa pretresljiva strast njegovega življenja, ki se je jelo nagibati. Prav nič se ni čudila, ko je preskočila iz bede v izobilje, bila je takoj kos svojemu novemu položaju. Ko se je poročila, se je zavedala, da občuti do Antona Müllerja sicer globoko hvaležnost, da pa ga ne ljubi. In že takrat je mislila na njegovega sina Gottfrieda, ki ji je nekoč, ko je bila še dekla njegova očeta, na planini razodel svojo ljubezen in ga je zavrnila. Takrat je bila njena strast, da bi se povzpela višje, izrazita in močna, življenje žene še ni bilo prebujeno. To je bila tudi njena »krivda«.

Njen pastorek je postal kaj kmalu njen duševni vodja, pošiljal ji je cele zaboje knjig in osvojila si je Nietzschejevo filozofijo, ki je bila itak njen prirodni nazor. Vedno je stremela po tem, da je poudarila razliko med seboj in drugimi ljudmi, čeprav se tega spočetka niti ni zavedala. V tem stremljenju jo je potrdila tudi filozofija, ki jo je črpala iz knjig. Biti osamljen, močan, odločen od vseh ljudi, nad vsemi ljudmi. Odvreči vsa moralna načela in iti preko njih, kakor veleva srce.

Ko se je zavedla svoje globoke ljubezni do Gottfrieda, se je v njej vse prelomilo. Do tega preloma in preko njega ji je pomagalo njeno čtivo. Obenem pa se je iz neznanih prepadov njene krvi jela vzpenjati hladna, brezobzirna težnja, utirati si svojo pot čez drn in strn, strogo in brez ljubezni. Psihološko jedro njene zgodbe tvori troje dejstev. Telesna anti-patija do postarnega moža, neobrzdana in nepremagljiva strast do njegovega sina, torej osnovni ženski instinkti in dediščina iz preteklosti. Gotovo je, da bi se Tereza iz lastnega nagiba nikoli ne javila sodišču in da bi povsem srečno živela do smrti, če bi bil Gottfried vzdržal, vztrajal ali obstal na isti poti, na katero je vodil svojo učenko.

Stari Anton Jakob je tip kmetskega gospoda, bogatega posestnika, ki se trdno drži svojih načel in izpelje vse, za kar se je odločil. Ponosen je na svojo rodbinsko tradicijo, na diplome starih Müllerjev, strelcev in lovcev, živinorejcev in vzornih gospodarjev. Samostojen oblastnik je na svojem posestvu, vladar, ki odklanja vsako vmešavanje javne oblasti ali posameznikov v svojem delokrogu. Njegov značaj se je v boju z vsakdanjim realnim življenjem trdo prekalil. Odklanjal je vso knjižno modrost, vso filozofijo je zasmehoval in jo štel celo za škodljivo. Utehe je iskal v delu in v ljubezni. Stari Anton Jakob je povsod odklanjal novotarije, marsikako novotarijo je v občinskem svetu preprečil, dasi bi bila najbrže napredku kmetskega gospodarstva v korist. Bogastvo mu je dajala zemlja in kar je bilo zvezano z njo je bilo zanj najvišje vrednosti.

»Ti si prekletstvo mojega življenja,« je zaklical sinu usodnega dne. Te besede so njegovega sina spremljale odslej vse življenje in so ga

ugonobile. Ženo pa je takrat opomnil tudi tega, da je bila morilčeva hči. S tem si je Anton Jakob sam pisal obsodbo. Mržnja, ki jo je žena gojila do njega, se je izprevrgla v besno sovraštvo spričo teh besed. Bila je samo še orodje svojega hipnega sovraštva, ki je bilo prav tako strastno kakor njena ljubezen, in stari Anton Jakob, s katerim nam je pisatelj pričaral skoraj utopično sliko svobodnega življenja, se je moral umakniti.

Gottfried je bil študent prava, študiral je to in ono, se navduševal za Stendhala in Nietzscheja, ter bil prežet misli, da bo dosegel ideal nadčloveka, svobodnega, neodvisnega od ljudi in družbe. Pred njim je bila kariera jurista, vse je bilo prepričano, da bo ta kariera odlična in pomembna. Takrat je križala Tereza njegovo pot. V njem se je vzbudila nepremagljiva strast, izgubil je smisel za življenje, in kakor je pozneje pri sodni obravnavi ugotovil znameniti psiholog, je obolel za nervozo. Res je bilo njegovo življenje odslej življenje nevrotika. Študiral ni več prava, vse svoje sile je razdal v boju s svojo strastjo in je končno postal teolog. Svojo strast je skušal prenesti v druge sfere, v versko omamo, dokler ni zbolel in moral oditi v Gam, da bi okrevал. Zdaj je sploh opustil misli na študije, ni se mu zdelo vredno, da bi se boril s sencami filozofskih spekulacij. Živel je pod isto streho s Terezo in s svojim očetom in žaloigra teh treh ljudi, ki so se ljubili med seboj in postali drug drugemu usoda, se je jela razpletati. Mlada človeka sta se predala svoji strasti, zaradi katere je moral umreti Anton Jakob. Njegova smrt je zrahljala živce že itak nevrotičnega Gottfrieda tako zelo, da se je končno sam javil policiji. Od človeka, ki je zaničeval vse človeške in božje postave, od svoje vere v nadčloveka se je v dobi teh svojih mučnih in težkih dni prikopal do povsem nasprotnega naziranja. — Neznani glas iz neznanih pokrajin mu je prišepetaval, da prehaja po zakonih narode vse iz oblike v obliko, in kakor cveto in usihajo snovne stvari in bitja, tako prihajajo in odhajajo tudi netelesne, moralne ideje. Zdelo se mu je celo, da so moralno zgradbo vsemirja cepili na osnovni in prijemljivi svet. Življenje mu je bilo zdaj neizbežno stanje, ki ga mora človek preživeti in izpeljati do konca. Tudi ljubezen, tragično silo življenja, je bilo treba izkusiti. Bila je prirodna nujnost, bistvo in usoda narode.«

Ko je umrl njegov oče, je postal Gottfried njegov naslednik tudi v Gamskem občinskem svetu. Tam je prvič zopet začutil vezi z domom. Bil je učeni izkoreninjenec, ki ni več živel z zemljo, ki ni več delal in trpel na njej, ki ga je mnogo bolj privlačevalo mesto s svojimi knjižnicami kakor široko razprostrta knjiga narode v njegovi domovini. Toda ko je »sedel in poslušal še mnoge majhne zadeve, ki so jih obravnavali po dnevnem redu drugo za drugo vestno in pravilno, ko so se posvetovali o zadevi Kübel-Kübel, je postavil svoje gnojišče predaleč na cesto in ko so mu ukazali, naj vse umakne za en meter nazaj, se je branil, nakar so mu po zakonu naložili globo in ga razen tega še prisilili, da se je ravnal po odredbi« — takrat je obšlo Gottfrieda toplo čustvo, da je doma. Neznatnost gamskega parlamenta in njegove drobne funkcije so mu na novo vzbudile izginulo ljubezen do domovja, do domovine. Tu je bil med ostalimi možmi, ki jih je označeval nasproti Terezi za neumne povprečneže, med onimi možmi, ki jih je vedno dolžil, da imajo pokrnela čustva in slabotno voljo. Ne, resnično ni imel vtisa, da bi bili brezbrizna in nevedna družba, četudi so se morda pri neznatnih stvareh neznansko modro držali.

»Ko se je on trudil in iskal v delih velikih mislecev pomoči, ko ni mogel nikakor najti trdnih tal v vsej filozofiji, da, ko je došel nazadnje do onega uničevalnega nagona, ki je zaključek brezkončnega in brez-ciljnega razglabljanja, so ti možje vestno in iskreno opravljali majhna dela, drugo za drugim in korak za korakom so si gradili svoj svet, svet vsakdanjosti. Kaj pa je bil končno ves svet ko vsakdanjost?«

Prišel je še dalje do zaključka, da moralni zakoni so, in da se mora vsakdo, ki se proti njim pregreši, pokoriti. Da kliče vsak zločin po zadostitvi. Ko je došel do te točke, je spet našel svoje duševno ravnovesje. Napisal je ovadbo, v njej vse natanko razložil in se sam javil. Odslej je živel samo pokori za svoj zločin, vzel je nase vso sramoto in preganjanje prostovoljno, samo da bi zadostil in maščeval sam nad seboj smrt svojega očeta. Ta napor je bil zanj prevelik. Potegnil je v pogubo tudi Terezo, uničil je njeno življenje, ogrožal je življenje svojega sina, a našel je notranji mir. Dolge dobe ječe in prisilnega dela ni prenesel, propadel je tudi duševno. Ko ga srečamo spet po dvajsetih letih, sedi v svoji delavnici in rezlja krucifikse po Dührerjevih risbah. Ves srečen je ob misli, da bi bil sin duhovnik. Pri mizi servirajo v najfinejšem porcelanu in srebru, on pa pije mleko in je vse drugo iz aluminijaste posode in si reže kruh z navadnim žepnim nožem. Zato, da je njegova pokora popolna tudi po prestani kazni. Ko ga obiše sin, ne najde nobenega stika z njim. Tereza pa vendarle prisluhne in oživi, ko išče sin pri njej tople materinske ljubezni. Zgodilo se je, kakor je prerokovala Tereza. »Če se bom kdaj zrušila, potem se bom zrušila kakor drevo v viharju.« On pa ji je takrat odgovoril: »Če se bo zrušilo to drevo, potem mu bom poiskal druga, ki se bo zrušil z njim.«

Oba sta se zrušila in obležala ramo ob rami.

Ozadje vsej zgodbi tvori predvsem vas Gam in njeno vaško življenje. Pisatelj je to sredino obdal z ozadjem celotne Švice, orisal Bern, Basel, Zürich, se dotaknil vseh vprašanj, ki gibljejo tamošnje življenje in pokazal tudi, da so njegove simpatije v sodobni Švici na strani advokata Breitenwyla.

Vse stranske osebe, hlapci in dekle na Gamu, gamska gospoda, Gottfriedova sestra Zofija in njen mož, doktor Naef, sodni dvor, porotniki, meščanje, vsi so prikazani izredno plastično, včasih jih pisatelj postavi pred nas le s par značilnimi potezami, ki izdajajo zelo, zelo dobrega poznavalca človeka. Predvsem je omembe vreden nastop starega črednika Joggija pred sodnijo, ki ozmerja vse porotnike in sodnike, preiskovalnemu sodniku pa zabrusi, da mu bo potisnil vile v vamp, pa četudi ga bo zaprl.

Kompozicija vsega dela je izredno skrbna in se naslanja na klasično tradicijo. To je danes, ko prihaja na mizo premnogo žurnalističnega in priložnostnega gradiva, prijetno presenečenje. Pisatelj, ki je pri nas sicer malo znan, uživa v svetu že velik sloves, ki so mu ga prinesla njegova glavna dela, »Via mala«, ki jo je posvetil svojemu prijatelju dirigentu Furtwänglerju, in je doslej njegovo najboljše delo, njegova »Tereza Etienne«, ki bo izšla v slovenskem prevodu, ter »El Hakim«, ki obravnava med drugim tudi egipčanske narodnostne boje.

Mimogrede bodi povedano tudi to, da se je pisatelj na svoji poti v Egipt ustavil v Ljubljani. Krog sotrudnikov »Modre ptice« je prebil v njegovi družbi prijeten večer in izvedel marsikaj zanimivega iz njego-

vega življenja. Rojen je bil v Indiji, in sicer na železniški postaji v čakalnici za Evropejce, poleg vsega seveda še en mesec prekmalu. Spravili so ga v kliniko, kjer so ga umetno vzredili ter nato izročili indijski dojlji, ki ga je negovala do petega leta. Ker je dobil tako rekoč že pri rojstvu s seboj na svet potni list, ni čuda, da je večer popotnik. Živel je tudi osem let v Londonu — njegova »Via mala« je izšla najprej v angleškem jeziku. Pozimi živi na svojem posestvu v Egiptu, poleti pohiti v Evropo in v svojo ožjo domovino Švico. V Ljubljano je prišel iz Monakovega.

V ostalem pa je Knittel v prvi vrsti umetnik. Umetnost je njegova veroizpoved, kvaliteta, odkritost in iskrenost njegova merila.

NEZAŽELENI SPREMLJEVALEC

VLADIMIR BARTOL

Marijana Grozo sem spoznal, ko sem bil v slikarski šoli. Lepega dne se mi je pridružil na cesti mlad, dolgokrak fant, z velikimi, lopatastimi rokami, visoko, upognjeno postavo in z debelo, skovirju podobno glavo, raz katere so se na vse strani usipale dolge štrene mastnih las. »Jaz sem Marijan Groza,« je dejal. »Zanimajo me umetniki in o vas, Gabrijel Merv, sem slišal, da hočete postati tak.« Majhne, plave oči so mu lokavo mežikale in na široko je krilil s svojimi ogromnimi šapami. Dejal je, da je bil že slišal govoriti o mojem talentu in ker je mladost v zelo intimnih vezeh z nečimurnostjo, sem nasedel njegovim priliznjenostim. Spoprijateljila sva se.

Zanka je bila spletena.

*

Ne vem, če je bilo fantu takrat veliko nad šestnajst let. Obiskoval me je v moji podstrešni sobici, ki sem jo obenem uporabljal za svoj prvi ateljé, in nemo, brez besede, opazoval moje delo. Delal sem študije in skice po naravi, uporabljal šolsko znanje anatomije za izvirne osnutke, poizkuševal se v tem in onem. Iskal sem, kdo in kaj prav za prav sem.

Nekoč me je iznenada vprašal: »Zakaj ne razstavljaš?« Začuden sem mu odvrnil, da sem se šele začel učiti, da sem komaj na začetku poti. Zatrll je smešek in uprl vame dolg, nekam čudno razigran pogled. Potem je stegnil roko in me dobrohotno potrapljal po ramenu.

Njegovo čudno početje mi je kmalu postalo jasno.

*

Kakor bomba je treščilo vame, ko sem čital nekega dne v časopisu, da razstavlja v mali privatni dvorani mlad, nadebuden umetnik, Marijan Groza, svoje slikarske prvence.

Nemudoma sem ga poiskal. Sprejel me je z režečim se obrazom.

»Vsak dan si bil pri meni in nikoli mi nisi niti z besedico omenil, da se tudi ti ukvarjaš s slikarstvom.«

Smejal se je.

»Vsak po svoje,« je dejal.

Vprašal sem ga, kje se je učil, kje delal. Uprl je vame svoje vesele oči in me prijateljsko stresel za ramena. Mislil sem, da se bo razletel od smeha.

Ta na pol otrok mi je bil popolnoma nerazumljiv. Kar gorel sem, da bi videl njegova dela.

Peljal me je v razstavno dvorano.

*

Bal sem se, da me bo zadela kap, ko sem videl njegova po stenah razobešena, poslikana platna.

— Ta človek je ali blazen ali pa brije norce iz nas vseh, sem si rekel.

Njegova umetnija je obstajala v slepem razmetavanju barv, v nekakšnem norem veselju nad nemogočim. Držal se ni in očitno se tudi ni mogel držati nobenih zakonov. Njegova otroška nemoč nad obvladovanjem snovi je bila vprav ginljiva. Toda še bolj očitno je bilo, da se tudi ni trudil, da bi jo kakorkoli premagal. Kakor da je nered, kaos njegova najprvobitnejša strast, se je naravnost utapljal v najbolj abstruznih nasprotjih. Prevelika glava, premajhen trup, predolge roke, prekratke noge — in vse neizrečeno začetniško in diletantsko.

Porazen, nem, brez besede sem obstal. Marijan se je sklonil, mi pogledal v oči in kakor da ga je moj obup, ki je moral sevati iz njih, neskončno zabaval, se je divje zagrohotal.

*

Nekaj dni sem se mu izogibal. Medtem so časopisi poročali o razstavi in škandal v mestu je bil popoln.

Znanci, ki so me videli zahajati z njim, so me zbadali in se mi smejali. Otresal sem se jih, kakor sem vedel in znal, in jih opozarjal na onega kritika, ki je zapisal, da vidi v razstavi prikrito potegavščino mladega šaljivca in pa duhovit pamflet na ekstremno moderne struje v slikarstvu.

Ali med ocenami je izšla tudi taka, v kateri se je avtor razvnel nad novim, ognjevitim talentom, ki da je sicer res še ves v vrenju, obeta pa za bodočnost visok razvoj.

Ime Marijana Groze je prodrlo v javnost.

*

Ime Marijana Groze je prodrlo v javnost in po nekem prokletem naključju je bilo z njim zvezano tudi moje.

Ni se še prav polegel hrup zaradi njegove razstave, ko me je sredi poti ustavil znanec in me vprašal, če sem bil zares »kakor petrificiran« ob pogledu na proizvode Marijana Groze. Namreč presenečen nad silo njegove umetnosti.

Srdito sem se zasmel.

»Petrificiran nad silo njegove neumetnosti,« sem dejal.

»In potem se mu tudi ne izogibaš zato, ker se bojiš njegove nadmoči?«

Vprašal sem ga, če se mu je zmešalo.

»Kako naj mu tudi povem vso tisto grozoto, ki sem jo občutil ob njegovem mazaštvu?!« sem vzkliknil.

»In slikarske šole ne nameravaš zapustiti?«

Posilil me je krčevit, divji grohot.

Znanec je pokimal z glavo in odšel.

*

Na zadevo sem bil že po malem pozabil, ko me je lepega dne presenetil Marijan Groza s svojim obiskom.

»Dobro si se izmazal iz zagate,« je dejal, na široko režoč se.

»Iz kakšne zagate?« sem ga vprašal.

»Ne delaj se neumnega. Saj si vendar pripovedoval okrog, da si se nad »neumetnostjo« mojega slikarstva do nezavesti zgrozil.«

»To je tudi resnica.«

»Tič si. Ali meni kar odkrito priznaj, da te je moja umetniška sila naravnost porazila.«

»Ti briješ norce iz poštenih ljudi!«

Veseli smeh.

»Saj sva si vendar pogledala iz oči v oči! Sedaj ti več ne pomaga tajiti! Kar priznaj.«

»Kaj naj priznam? Da o slikarstvu nimaš pojma, da nimaš pojma o najprimitivnejših zakonih teles, barv, kompozicije, perspektive, da si diletant brez duha in fantazije.«

Za trenutek je prebledel. Potem mu je zaplala kri v licih, usta so se mu raztegnila in bruhalo je v silovit smeh.

»Sijajno si se pripravil!« je vzkliknil.

Pokazal sem mu vrata.

*

Peljal sem se v München in se vpisal na umetniško akademijo. Naenkrat se mi je odprlo, zagledal sem svojo pot in začel, sprva tipaje, hoditi po njej. Sčasoma se mi je nabralo nekaj del, s katerimi sem bil zadovoljen in razstavil sem jih v večji skupini z drugimi slikarji. Zbudil sem zanimanje in imel celo nekaj uspeha.

Ne nadoma se je pojavil v Münchenu Marijan Groza.

Na zadevo z njim sem gledal kakor na zabavno anekdoto in v tujini sem se ga kot rojaka vprav razveselil.

»Po kaj si prišel?« sem ga vprašal.

Smejé mi je odvrnil: »Ne boj se. Akademijo bi si rad od znotraj ogledal.«

Začudil sem se.

*

Začudil zato, ker sem bil prepričan, da se je bil že zdavnaj odrekel slikarstvu.

Njegov oče je bil posestnik in premožen trgovec z lesom, Marijan pa edini sin. (Stari Groza je imel še dve hčeri.) Z doma je bil razvajen, delal je, kar se mu je ljubilo, zanemarjal šolo in jo kmalu popolnoma opustil. Čakal ga je zanesljiv dom, očetov poklic in dobro življenje do smrti.

Čemu bi torej ne sledil muham, ki bi ga popadle, za katerih eno sem smatral tudi njegovo slikarenje? Časa je imel dovolj in sredstev tudi.

Po prvi njegovi razstavi sem mislil, da se bo iztreznil. Ali sedaj sem spoznal, da je vzel stvar resneje, kakor sem mu bil prisodil.

Morda sem se bil pa le zmotil v njem?

*

Z umetniki je navadno tako: Ko odkrijejo svoj talent, jih spočetka bolj mika slava, ki si jo od njega obetajo, kakor pa umetnost sama.

Toda sila po uveljavljanju lastne osebnosti se kmalu pretvori v delo, ki stopa bolj in bolj v ospredje, dokler se umetnik naenkrat ne zave, da mu umetnost ni več sredstvo, marveč cilj. Druge težnje odpadejo in zanima ga samo še delo, ki ga mora dovršiti.

V Marijanu Grozi se ta preokret očitno nikoli ni izvršil. Ni ljubil umetnosti, pač pa je ljubil biti umetnik. In morda mu tudi do tega ni bilo posebno dosti. Zadostovalo mu je, da so ga smatrali za umetnika.

In teh je bilo precej.

*

V prvi vrsti vsi oni, ki so ga poznali po govorjenju in ne po delih. Od teh v München ni prinesel nobenega.

Njegovo življenje je zbudilo pozornost. Na akademiji se je bil prikazal le dvakrat ali trikrat. Omalovažujoče je govoril o profesorjih, o študiju, o šoli. Njegova teorija o umetnosti je bila trdna in neomajna. »Umetnik si ali nisi. Šola ti ne more ničesar dati niti kaj odvzeti. Samo talenti potrebujejo učenja kakor hromci bergle. Ženij je izven podobnih zahtev. Ženiju je bilo vse že pri rojstvu dano. Treba mu je samo odmotavati navito štreno. Za to sta potrebna edinole čas in izživljanje.«

Toda da obdržiš glas ženija, ga je treba končno tudi z nečim konkretnim podpreti.

Marijan pa ni ljubil dela. Moral si je torej najti nadomestilo zanje.

To nadomestilo je bilo zame usodno.

*

Samo vse lepo zapovrstjo.

Marijan Groza si je ogledal slike, ki sem jih bil razstavil, in dejal: »Nedvomno, talent. V svojem dovršen. Apoliničen duh.« Smejal sem se. Hudič nečimrnosti me je še zmerom rahlo ščegetal.

Da bi se uravnovesil, sem dejal v šali: »Ti si nemara dionizičen duh?« Zarezal se je in zaploskal z rokami. »No, vendar si me spoznal!«

Smejé, v najboljšem razpoloženju sva zavila v prvo pivarnico.

Pri vrčih piva sva se pogovarjala o umetnosti. Marijan se je kar s seboj kosal v izlivih navdušenja nad mojim začetniškim tipanjem.

Čutil sem, da sem mu nekaj dolžan, zatisnil sem eno oko in dejal:

»Saj ne trdim, da nisi nadarjen. Samo brez učenja, brez znanja, ne boš prišel nikamor.«

Hotel se je razleteti od smeha.

»Ti stari, nepoboljšljivi lisjak! Komaj pokaže mezinec, ga že skrije, da mu ne bi zagrabil roke.«

Čutil sem, da sem naredil novo neumnost.

*

Odpoval sem v Prago, Marijan se je vrnil domov.

Razstavljaj sem. Neki rojak, ki sem mu razkazoval slike, je kimaje dejal: »Tega pa ne razumem. Gledal sem dela Marijana Groze in ne vem, zakaj bi se ga bali. Saj to je navaden diletant!«

»Ali vam je on sam to dejal?«

»V domovini splošno o tem govorijo. Da ste mu sami priznali, da je dionizičen duh. Potem pa da ste iz strahu intrigirali proti njemu. Celodno razstave da ni prišel v Münchenu radi tega.«

Razburil sem se.

»Recite mu, kadar ga vidite, da je norec!«

»Bodite brez skrbi,« je dejal smeje. »Nerodno je kvečjemu to, da vas sedaj nehote stavljajo v isto vrsto z njim. Kaj on velja, sami veste. Ko boste enkrat razstavili doma, bo vse dobro.«

Slutnja me je obšla, da zadeva le ne bo tako lahka.

*

Ko sem se vrnil v domovino, sem izvedel, da je Marijanov oče prišel ob premoženje in kmalu za tem umrl.

Nehote sem se vprašal: »Kaj bo sedaj s fantom? Niti se ni česa učil, niti ni vaje delati in si sam služiti kruh.«

Razstavljal sem, nekaj prodal in si pridobil dobro ime.

Marijana nisem videl in mi ga tudi nihče ni omenil.

*

Kako sem se začudil, ko se je nenadoma pripeljal za menoj v Pariz. Prodali so očetovo hišo in se preselili v mesto. Marijan je uporabil svoj delež, da je prišel v Pariz.

Zopet se mi je pridružil in uvedel sem ga v umetniške kroge. Takoj se je priključil najskrajnejšim modernistom, nadrealistom, futuristom, dadaistom. V burnih debatah so se slavili med seboj.

Zaskrbelo me je, ko sem videl, da gredo njegova sredstva h koncu, kaj bo z njim. Govoril sem mu:

»S tvojim slikarjenjem je tako: ali se začneš še enkrat prav od kraja učiti ali pa se lotiš nečesa pametnejšega. V vsakem primeru pa je najbolje, da se vrneš domov.«

Moji nasveti so ga orgiastično razveseljevali. Ves zasopljen je odhitel k tovarišem, da bi jim oznanil, na kako očetovski način sem se ga hotel iznebiti. To pa seveda zato, ker so vprav takrat napovedali skrajneži razstavo svojih del.

*

Teden dni ga ni bilo na spregled. Zaprl se je bil v svoj mansardni atelje in delal.

Ko so modernisti otvorili razstavo, sem v svoje neizmerno začudenje videl, da ni bilo na njej izobešenih nič manj kakor dvajset velikih oljnatih platen Marijana Groze.

Nespoštljivo občinstvo se je pred njimi ustavljalo in se na glas smejalo. Bog Oče z brado, v kolosalnih dimenzijah in najbolj skrotovičenih oblikah, ki se jim je nedvoumno poznalo neznanje, je skozi oblake delil svoj blagoslov vojskujočim se množicam. Prastari motivi v prastarih zasnutkih, sem ter tja rahel blisk originalnosti, nenadna domisljica, vse to povezano v snop neprekosljivega diletantstva.

»No, kaj praviš sedaj, Gabrijel Merv,« je dejal Marijan in mi hitel ves razžarjen razkazovati svoje podobe.

Nekaj brezmočno otroškega je bilo v njegovi slepoti.

»Kar sem ti že neštetokrat povedal.«

»Uporni angel!« je vzkliknil in prevzel novo skupino, da ji tolmači svojo umetnost.

*

Kritike, ki so izšle o razstavi, so bile za Marijana Grozo naravnost katastrofalne. Njegova diletantska napihnjenost je bila bujen dražljaj za galski humor. Ocenjevalci so kar tekmovali med seboj, kdo bo boljše pogodil v tarčo.

Marijana Groze ni bilo naenkrat nikjer več. Mislil sem, da je bila ta izkušnja tudi zanj dovolj.

Naenkrat me je presenetil njegov veseli smeh na stopnicah. Obiskal me je. S časopisom v roki.

»To čitaj!« je dejal.

Prebral sem. Kritika se je izčrpavala v slavospevih o Marijanovi umetnosti, poudarjala njegovo silovito razgibanost, njegovo invencijo, njegov silni zanos. »Pravi Dionizos, na novo vstali Dionizos,« je stalo ob koncu.

Podpisan je bil eden od mojih avantgardističnih znancev.

»To so tvoje lastne besede,« sem pripomnil smeje. »In ti v to verjameš?«

Potrapljal me je po ramenu in mi pogledal v oči.

Zgrozil sem se. V njih je gorel blazen, sarkastičen smeh, ki sem ga naenkrat razumel.

Človek je bil prepričan, da sem se zvijal od ljubosumnosti nad njegovim uspehom.

*

Naenkrat se mi je zdelo, da se je vedénje mojih znancev iz umetniških krogov proti meni izpremenilo. Nekam nesvobodni so postali in kakor da bi se mi naskrivaj posmehovali.

Eden od njih, Čeh, s katerim sva nekoč skupno razstavljala v Pragi, me je zaupno vprašal, če je resnica, da sem Marijanu Grozi že mnogo škodoval s svojim spletkarjenjem.

Smejal sem se mu.

»Iz kakšnih razlogov?« sem vprašal.

»Baje iz ljubosumnosti do njegovega talenta.«

Peljal sem ga v svojo delavnico in mu pokazal svoja nova dela.

»Priznam, nesmisel bi bil,« je dejal. »Ampak ves svet v to verjame.« Spremil sem ga do vrat in jih besen zaloputnil za njim.

*

S svojo razstavo sem nepričakovano dobro odrezal. Prodal sem slik za čedno vsoto.

Marijan Groza mi je čestital. Pozabil sem na neprijetnosti, ki mi jih je bil povzročil, in v dobri volji sem ga povabil s seboj v podzemeljsko pivnico. V prijetnem razgovoru so nama minevale ure, obiskala sva še nekaj lokalov in končala na neizbežnem Montmartru.

Prijetna zavest uspeha, vino, likerji, morda celo Marijanovo laskanje, vse to me je zazibalo v neko dobrodušno razpoloženje, v katerem bi bil svojemu najhujšemu sovražniku na ljubo priznal, če bi želel, da A ni A in da je črno belo.

Marijan mi je razkladal osnove svoje umetnosti. Verno sem ga poslušal. V navalu tistega skeptičnega duha, ki si je bil z Descartesom osvojil mišljenje Zapada, in ki, teoretično vsaj, dopušča dvom tudi o najbolj evidentnih stvareh, sem se končno vdal v to, da sem se bil morda v svoji sodbi o Marijanovem talentu zmotil.

Peljal me je, že precej proti jutru, v svoj ateljé in mi še enkrat razkazal svoje slike.

*

Kakor skozi meglo sem gledal njegova velika platna. Zveržene podobe so mi plesale pred očmi, strmel sem vanje kakor v pošasti. Vendar tudi v tem trenutku je oni del mojega jaza, ki ne podleže alkoholu in ki je nepodkupljiv, z vso natančnostjo zaznamoval vse nepravilnosti, vso infantilnost in nebogljenost, vse neznanje v teh proizvodih.

Obstala sva pred sliko, ki je bila nekoliko manj abstruzna od ostalih. Predstavljala je golo žensko, okrog katere pleše svet. Star, obrabljen motiv. Ne vem, kakšno smešno ganotje me je obšlo, da sem mu rekel:

»Če bi vztrajal na tej poti, bi bilo nekaj iz tebe.«

Po bliskovito je pograbil nit. Z veliko zgovornostjo mi je začel tolmačiti posamezne dele slike, razložil mi pomen zasnutka, svoje pojmovanje umetnosti, vse v eni sapi.

Nisem ga dohajal. Topo sem strmel v sliko in mu prikimal. Preko svetlega dela moje pameti je začela drseti koprena. Njegove besede so mi pritiskale na možgane. Pripovedoval mi je o bedi, v kateri živi, da ni še ničesar prodal. Čutil sem, da se me nekdo oklepa kakor z železnimi kleščami, hotel sem narediti še zadnji napor, da bi se ga otesel. Bilo je zaman.

Vdal sem se in kupil sliko.

*

Da bi je nikoli ne bil! Čez dobrih štiri in dvajset ur sem izvedel, da sem bil Marijana Grozo opil, da sem se lahko na zvijačen način polastil njegove najboljše slike. To pa zato, da bi jo lahko spravil s sveta, zakaj po svojem zadnjem uspehu da sem spoznal, da mi je lahko edino on, Marijan Groza, resnično nevaren tekmeč.

Histerično sem se zasmeljal, se lopnil po glavi, pobral šila in kopita in odpotoval na vrat na nos v domovino.

*

Znanci in ljubitelji umetnosti so me obiskovali v ateljeju. Še pred otvoritvijo razstave, ki sem jo napovedal, sem prodal nekaj slik in dobil več naročil za portrete.

Med delom me je vprašal nekoč dober znanec:

»Kako je bilo z ono afero okrog modernistične razstave v Parizu?«

Začudil sem se.

»S kakšno afero?«

»Z ono vendar, ko sta se vidva z Grozo spoprijela. Naši časopisi so poročali o velikem Marijanovem uspehu v tujini in prinesli oceno nekega francoskega kritika, ki se je izrazil o njegovi umetnosti v najvišjih superlativih.«

»In kaj imam jaz s to stvarjo?«

Prijatelj se je namuznil.

»Ne zameri. Povedal ti bom samo, kaj se je v tukajšnjih umetniških krogih o tem govorilo. Nekateri so hoteli vedeti, da si zaradi uspeha svojega rojaka kar pobesnel od ljubosumnosti, da si intrigiral pri kritikih in hotel za vsako ceno preprečiti ugodne ocene. Ko se ti to ni posrečilo, da si ga vlačil po pariških beznicah in ga napajal, dokler ni vedel več, kaj dela. Potem si ga pregovoril, da sta šla v njegov atelje, in tam si mu zvijačno izvalil njegovo najboljšo sliko, da bi jo spravil s sveta.«

»In je bil kdo, ki je tem oslarijam verjel?«

»Najrazličnejši ljudje se dobe...«

Zagnal sem paletu in čopič v kot.

Ko sva se poslavljala, je dejal s smehljajem, za katerega bi ga bil najrajši usekal za uho:

»Ampak originalen človek, ta Groza.«

— Prokleta originalen, sem dejal, škripajoč z zobmi, in treščil vrata za njim.

*

Pri otvoritvi razstave mojih slik je bil prvi človek, ki sem ga zagledal, Marijan Groza.

»Nisi se me nadejal, tiček,« je dejal in se zarežal na vsa usta.

Srdito sem ga pogledal in šel brez besede mimo. Za sabo sem slišal njegov prešerni smeh.

V očeh ljudi sem tedaj zagledal nekaj kakor prikrit porog. Stisnil sem zobe in se mračno zaprl vase. Trdno sem sklenil pri sebi, da ob prvi priliki enkrat za vselej obračunam z Grozo.

Kritik, dober znanec, ki je simpatiziral z mojo umetnostjo, je vzkliknil, ko si je ogledoval moje slike:

»Kako more biti tisti, ki zmore nekaj takega, ljubosumen na mazača, kakršen je Marijan Groza!«

»No, vendar vsaj en pameten človek,« sem dejal.

»Sicer pa, vrag razumi vaše marnje! Umetniki ste čudna bratovščina.«
Kakor da bi me bil s kropom polil...

*

Tudi Groza je razstavljal. Kar trlo se je obiskovalcev. Na programih je bilo zapisano: »... Marijan Groza, ki je študiral obenem z Mervom v Münchenu in Parizu...«

Mraz me je spreletel po telesu. Očitno je bilo njegovo ime neločljivo spojeno z mojim.

Smejali so se. Zabavljali. Vendar me je vsak znanec, ki sem ga srečal, spraševal, če sem bil že na razstavi in kaj da sodim o Marijanovih delih.

D drugega za drugim sem poslal k vragu.

Vendar ni bilo dvoma: v njihovih očeh se je lesketal skrit porog, češ, saj vemo, kako ti je sedaj pri srcu.

*

Sodba kritikov je bila vprav mesarska. Nekaj, kakor škodoželjno zadoščenje me je spreletelo.

— Sedaj bom imel vsaj mir pred hudiči, sem si dejal.

Temeljito sem se zmotil. Prijateljica, moja dolgoletna prijateljica Ivanka, s katero sem se nameraval v kratkem poročiti, mi je prinesla na nos govorico, češ, da sem bil jaz vplival na kritike, da so napisali tako porazne ocene.

Kakor iz uma sem vzrožil.

»In ti mi prinašaš take bedarije pod nos?!«

Tolažila me je, me pomirjevala.

Ko sem ji zagrozil, da bom z Marijanom napravil tak škandal, kakor ga še ni videlo mesto, je dejala:

»Navsezadnje si bom zares mislila, da imaš nekaj z njim, ko se zaradi takih malenkosti razburjaš.«

Prebodel sem jo s pogledom in se navznotraj skoraj raztrgal od jeze. Prišlo je do spora, lepe nade so padle v vodo in najine zveze je bilo konec.

*

Tedaj mi je pošla moja potrpežljivost. Poiskal sem Marijana v lokalu, kamor je stalno zahajal.

Sedel je v veseli družbi, govoril z majestoznim basom, svečano krilil z rokami in stresal s štrenami svojih mastnih las. Prav tak je bil, da bi človek skočil k njemu in ga zadavil.

Vsaj meni se je zdelo tako.

Ko me je zagledal, je razveseljen vzkliknil:

»Vélikí Merv! Stopi bliže, slavni umetnik.«

Vse se je grohotalo.

»Miljenec publike, ki so mu kritiki botri! Poslovni mož! Jaz, uboga boemska para, mazač in večni diletant, te blagoslavljam in se ti klanjam.«

Omizje, sosednja omizja so zaploskala. Uvidel sem: drznil sem si bil v volčji brlog. Kupo je bilo treba izpiti do kraja.

S stisnjenimi ustnicami sem stopil k njegovi mizi, naslonil se s pestmi nanjo in bruhal vanj:

»Osel! Govedo!«

Grohot, ali ne v njegovo škodo. Tudi sam Marijan se je tresel od smeha.

»Ti, klavrni mazač, si se mi obesil za pete in noben hudič me ne more več tebe rešiti. Jaz da bi mogel biti ljubosumen na tvoje mazaštvo? Kje naj bi bil razlog za to?« (Salve smeha na moj račun.) »Ti, ki si nič in ne znaš nič, ki nimaš niti trohice talenta, niti trohice moči, ki se ti o umetnosti niti ne sanja, šmirantski hohštapler in umetniški simulant! Ti, ki si zajahal moje pošteno, s trudom in resnim delom pridobljeno ime in te sedaj ne morem več stresti raz sebe? Tebi naj kaj zavidam?«

Obrazi so prisluhnili in tudi na Marijanovem licu se je prikazala ble dica. Ali samo za trenutek. Komaj sem izustil zadnjo besedo, se je na široko zasmeljal in me z neposnemljivo lokavostjo vprašal:

»Ti, kje pa je slika ‚Svet se vrti okrog ženske‘, o kateri si dejal, da je moje najboljšo delo?«

Vse se je zopet zasmelalo.

Vame kakor da je šinil električni tok. Zamahnil sem z roko in usekal Marijana Grozo po licu ...

*

Kako je potekal proces zaradi klofute, vam je znano iz časopisov. V umetnosti dobro zapisano ime, neoporečnost, siceršen miren značaj so bile olajševalne okoliščine. Obremenilna pa je bila nekakšna grda zavist, neka nerazumljiva ljubosumnost, s katero sem vztrajno in povsod zasledoval svojega tovariša in prijatelja iz mladostnih let, slikarja Marijana Grozo, in ki se je na tako brutalen način javno manifestirala v vinski kleti. Zaradi te nevredne napake v mojem značaju je opravičena razmeroma visoka kazen.

Sedaj je bila moja zavist, moja umetniška ljubosumnost črno na belem, zapisana v sodnih aktih in za vekomaj zapečateni na mojem imenu.

Kaj mi je preostalo drugega, kakor da se obesim?

*

Ne, rajši sem se umaknil na deželo, daleč proč od ljudi, kjer delam v miru in mi ni treba gledati obrazov s prikritim porogom v očeh. Božje zrcalo držim v rokah, skozenj zrem na svet in svet se ogleduje v njem. Narava ima sto tisoč oči, da lahko z njimi smehljaje opazuje svoj popek.

*

Slišim, da je Marijan Groza opustil slikarjenje in postal uradnik na magistratu. Spoštovan in ugleden mož je in kadar ga zanese pot med vinske bratce, pripoveduje s svojim patetičnim glasom o svoji umetniški poti. Tedaj začne nekako takole: »Ko sva še jaz in Merv študirala v Münchenu...« Ali pa: »...Nenadoma prileti Merv v Parizu k meni in ko zagleda moje najnovejše delo, obstane kakor prikovan...« In potem moške s skrivnostnim glasom šepčejo med seboj...

Ko Marijan Groza odide, šepnejo za njim: »Žrtev Mervove zavisti... In tak talent...!«

*

Take govornice prodro včasih tudi do moje samote. Tedaj stopim v svojo spalnico in obstanem pri vratih.

Veliko, z zlatom uokvirjeno platno mi stoji nasproti. Na njem gola ženska, okrog nje plešočič svet. Moram se nasmehniti. Zakaj, kar gledam, je z zlatom uokvirjena netalentiranost, vanj zapečateno neznanje, trikrat podčrtano mazaštvo. Pomirjen grem zopet na delo.

Vem: temu je usojeno biti konj, onemu jezdec. Če si konj, boš, hočeš, nočeš, zajahan. In če si jezdec, boš, hočeš, nočeš, zajahal konja. Čemu upor? Ko ti nič ne pomaga? Ali moreš storiti, da se mož razvija v dojenčka? Da luna spremeni svojo pot?

Kadar bodo ogledovali, ko mene ne bo več, moje slike, bodo dejali: »...Čedni ljudje, ti umetniki. Ta Gabrijel Merv je skoraj zblaznel od zavisti...« In ko se bo vprašalo: »...Komu je najbolj zavidal?« »Nekemu Marijanu Grozi, svojemu prijatelju in nadarjenemu slikarju. Naravnost uničil ga je...«

Tako me bo jahal Marijan Groza do sodnega dne in z njim hudič, ki mi ga je postavil na grbo.

NASTANEK IN NAMEN »SVETOVNE ZGODOVINE«

G. H. WELLS

(Uvod k zadnji angleški izdaji Wellsove »Svetovne zgodovine«)

1. Kako je knjiga nastala

Ta očrt zgodovine je bil prvič napisan v letih 1918—1919. Izšel je v ilustriranih zvezkih, nato je bil skrbno pregledan in znova natisnjen v knjigi leta 1920. Pred ponatisom v januarju leta 1923. je bil ponovno zelo natančno pregledan in predelan. Leta 1925. je izšel zopet v novi, mnogo obilneje ilustrirani izdaji, ki je še vedno na trgu, leta 1930. pa je izšla nova izdaja z obširnimi dodatkom novega gradiva, ki je bila zopet pregledana za novi natis leta 1932.

Leta 1918. je bilo pač mnogo razlogov, ki so izpodbujali pisatelja, da bi se lotil svetovne zgodovine. Bilo je zadnje, najtežje, največjega razočaranja polno leto Svetovne vojne. Vseposvod so trpeli nenavadno pomanjkanje, vseposvod je vladala žalost. Število mrtvih in pohabljenih je naraslo na mnogo milijonov. Ljudje so čutili, da je prišlo v svetovnem dogajanju do krize. Bili so preveč utrjeni in pobiti, da bi pretehtavali vse zamotane možnosti. Niso vedeli gotovo, ali zrejo iz oči v oči katastrofi civilizacije, ali krstu novega obdobja v človeškem združevanju; dogodke so presojali po takih plitkih alternativah in so se oklepali upanja. Mnogo so razpravljali o možnostih nove ureditve svetovne politike, o svetovnih pogodbah za preprečitev vojne, o zvezah narodov in ljudstev. Vsakdo je bil »internacionalnega mišljenja« ali se je vsaj delal tako. Toda vseobče dejstvo je bilo, da so vseposvod premalo razumeli bistvo velikanskih problemov, ki so vdrli tako nenadoma in tragično v demokracije sveta. »Kako se je moglo zgoditi?« so se vpraševali ljudje, ko so ugibali o Sarajevu in o Belgijski »papirnati pogodbi« ter iskali širših in dalekosežnejših vzrokov teh dogodkov. Kaj je bil povod za tragično bitko ob Renu? Zakaj so ti dogodki vplivali na ves svet? Zakaj patrolira zdaj Japonska po Sredozemlju z velikimi vojnimi ladjami, ki je bila še pred pol stoletja romantična, slikovita deželca, umetniška bajka, deželca iz komične opere, ki je bila skoraj tako oddaljena kakor bi bila na drugem planetu? Zakaj je izginilo carstvo kakor sen? Kaj je bila v resnici Turčija? Zakaj je bil Carigrad tako važen za svet? Kaj je država? Kdaj se je začela država? Kaj je preobrazilo Nemčijo, da se je spremenila raznolikost majhnih držav v eno bojevitno voljo in silo in je polovici človeštva vcepila strah pred nemško udarnostjo?

Možje in žene so si prizadevali, da bi si zopet priklicali v spomin kratko zgodovino, ki so se je učili v kratkotrajni šolski dobi, pa so naleteli na duhomoren, pristranski in pozabljen seznam kraljev ali predsednikov. Prizadevali so si, da bi prečitali vso snov, pa so naleteli na neskončno goščavo knjig. Učili so se zgodovine, ki je bila pisana z nacionalističnega stališča, ki ni upoštevala nobene druge dežele razen lastne iz zdaj se je izkazalo, da je bila ta zgodovina slepilo. Ljudem je bilo izredno težko določiti približno vrednost stvari, o katerih so razpravljali. Mnogo ljudi, to je vsi inteligentni ljudje na svetu — vsekakor tisti, ki niso bili že posebno poučeni — so bolj ali manj zavedno iskali »bistva« celotnega svetovnega dogajanja. V svojem duhu so za lastno porabo dejansko improvizirali »Svetovne zgodovine«.

Pisatelj tega očrta ni zgodovinar v strokovnem pomenu besede, toda že v začetku svoje poti si je napravil lastni zasebni očrt. Venomer se je ukvarjal z zgodovino kot celoto in s poglobitnimi silami, ki ustvarjajo zgodovino. To je žarišče njegovega duha. Še ko je bil študent, je imel beležnico za zgodovinske študije. Njegova prva objavljena povest »Časovni stroj« (The Time Machine, 1894), je bila fantastična spekulacija o smeri človeške usode; knjiga »Ko se zaspanec zbudi« (When the Sleeper Awakes) je bila slikovito pretiravanje o razvoju naše civilizacije; v »Slutnjah« (Anticipations, 1900) je pisatelj skušal dognati nekatere posledice sedanjih procesov. In v množici njegovih knjig, na primer v »Veličastnem raziskavanju« (The Research Magnificent) in v »Nesmrtnem ognju« (The Undying Fire) so bili že nakazani majhni »očrti zgodovine«. In tako so ga našle te duhovne zmede vojnega časa, če ne posebno podkovanega,

pa vsaj posebno pripravljenega za to, da bi napravil obsežen posnetek preteklih in sedanjih zadev. Preden je pisatelj začel pisati »Zgodovino«, se je nekaj časa ukvarjal z vprašanji povojnih pogodb in z načrtom za Ligo narodov, in sicer še preden si je pokojni predsednik Wilson osvojil tak predlog. Spričo takega dela se je nujno moral udeleževati razgovorov in organizacije v raznih propagandističnih združenjih in društvih. Pri teh društvenih razgovorih se je zelo očitno pokazala življenjska važnost človekovega razumevanja preteklosti v vsem političnem udejstvovanju. Kajti kaj je prav za prav človekovo politično udejstvovanje, če ne dejavni izraz njegove misli o preteklosti? Vsi narodi, ki so se zanimali za ta načrt zveze narodov, so živeli sami v popolni zmedbi, zakaj njihove predstave o tem, kaj je bil svet ljudi, kaj je in zatorej o tem, kaj bi mogel biti, so bile zelo nejasne, heterogene in času neprimerne. V zelo mnogih primerih je bilo pomešano izredno natančno specialno znanje z najbolj nezrelimi in naivnimi predstavami o splošni zgodovini.

Pisatelju se je zdelo čedalje bolj priporočljivo, da bi zbiral zemljevide in zapiske, da bi čital bolj sistematično kakor doslej in si pojasnil celo vrsto zgodovinskih spornih vprašanj, ki so mu bila doslej skrajno nejasna. Kakor hitro se je lotil tega posla, je spoznal, da bo opravil mnogo koristnejše delo, če bo obdelal svoje zasebne zapiske v glavnem v obliki zgodovine kot nekako splošno poročilo in priročnik za moške in žene, ki so bolj zaposleni kakor on sam ali preobloženi z drugimi stvarmi, kakor pa da bi se čedalje bolj brezupno prerekal o nemogočih uredbah za neverjetne zveze sveta. Bolj ko je preudarjal o tem načrtu, da bi napisal pregled sedanjega znanja o človekovem mestu v prostoru in času, tem težja, mi-kavnejša in neizbežnejša se mu je zdela ta naloga.

Spočetka je nameraval napraviti splošen pregled evropske enote, nekak posnetek začetka in propada rimske države, trdovratnega življenja ideje države v Evropi in raznih poizkusov za združitev krščanstva, ki so se v različnih časih pojavljali. Toda brž je spoznal, da v Rimu in Judeji ni iskati dejanskih začetkov in da ni mogoče omejiti zgodovine na zapadni svet. Vse to je bilo samo poslednje dejanje mnogo večje drame. Videl je, da ga je zgodovina po eni strani vodila nazaj do arijskih početkov v gozdovih in planjavah Evrope in zapadne Azije in po drugi strani do prvih stopenj civilizacije v Egiptu, Mezopotamiji in v deželah sredozemske kotline, ki so zdaj poplavljene in se zdi, da so bile nekoč naseljene. Zdaj je pisatelj razumel, kako pogosto so evropski zgodovinarji pomanjševali delež srednjeazijskih in perzijskih visokih planot v drami človeštva. Čedalje jasneje je videl, kako živi davna preteklost še v našem življenju in v naših ustanovah in kako malo moremo razumeti sodobna, bodisi široka politična, bodisi verska ali socialna vprašanja, če vsaj nekoliko ne razumemo prvih stopenj človeškega združevanja. In s tem je povezano tudi nekoliko razumevanja človeškega izvora.

Tako se je »Zgodovina« sama po sebi bolj širila in daljšala, kakor je pisatelj nameraval. Nekaj časa je okleval spričo epske brezbrežnosti svojega razširjajočega se dela. Vpraševal se je, če to ni bolj delo zgodovinarja kakor človeka, čigar poglavitni spisi so bili doslej ali spekulativni eseji ali leposlovna dela. Toda zdelo se je, da ni nobenega zgodovinarja, ki bi bil bolj dovršen, to je dovolj širokopotezen in dovolj plitek, da bi zajel obširno področje tega načrta.

Dandanes so zgodovinarji po večini zelo učeni ljudje; bolj se bojijo majhnih napak kakor neskladnosti, bolj se bojijo sigurnega zasmehovanja zaradi kakega napačnega datuma, kakor napačne ocenitve, ki ostane vedno sporna. Prav in primerno je, da vzdržuje v nemirnih in burnih časih cela vrsta posvečenih ljudi strogo višino odlične natančnosti. Toda v zadevi, za katero gre tu, bi bilo spričo tega visokega standarda natančnosti pri posameznostih brezupno, če bi se hoteli obrniti na zgodovinarja. Njim bi to ne bilo privlačno, marveč mučno delo. Po njihovem mnenju bi moral človek bolj stremeti za tem, da bi zbiral gradivo, kakor da bi dosegel skupne in celotne učinke. Nudijo nam zdaj zares številne zvezke, ki so jih pisali različni ljudje različnih naziranj in ki se prijetno razlikujejo po duhu in nameri, nudijo nam velike in odlične komplikacije, ki so ogromne vrednosti za znanstvenike. Toda te veličastne storitve so za vsakdanje namene navadnega državljana, ki se peha skozi življenje, kakor so učinkovite in koristne, vendarle za priročnik tako malo prikladne kakor zelo obširna enciklopedija.

V Ameriki pa imajo mnogo porabnih majhnih knjig o splošni zgodovini, predvsem odlično »Staro in novo zgodovino« (Ancient and Modern History), ki sta jo napisala Robinson in Breasted ter podobne zvezke Huttona Websterja in W. M. Westa; toda ti pisatelji so pisali bolj za šole in kolegije kakor za široki krog čitateljev. »Preteklo življenje« (The Living Past), ki ga je napisal F. S. Marvin, je čudovit esej o intelektualnem razvoju, nudi nam pa malo stvarnih podatkov. Za akademsko reputacijo priznane avtoritete kakega zgodovinarja bi pomenilo nesrečo, če bi si dovolil in se namenil pisati celoten očrt zgodovine. Pa četudi bi bil to obljubil, bi široki krog čitateljev vendarle moral še mnogo let čakati, preden bi bilo delo dovršeno. Stališče pisatelja te knjige pa, ki je po naravi in lastni volji tako oddaljeno od akademskega slovesa kakor od plemstva, ga usposablja, da pridobi zanimanje publike za zgodovino, ne da bi mu bilo treba tako žrtvovati čast in slavo, ne da bi mu pretil tak sovražni kritikizem, kakršnega bi si nakopala kaka priznana avtoriteta. Njegova srečna prednost je, da ni dostopen za žalitve. Pisatelj je literarni Beduin, čigar dom je velika prostranost, ki ne pozna nobenega imenitnejšega naslova razen svojega imena, čigar edina dosegljiva čast je njegova lastna slava. Ta ali oni specialist se bo zgražal nad spotekljivim zanemarjanjem te ali one dragocene točke, ki je monopol tega specialista. Pisatelju pa ni mnogo na tem. Ne da bi zardeval, se je posluževal klasičnih del in splošno dostopnega gradiva; njegova naloga ni bila, da bi navajal originalna razkritja ali originalna naziranja, njegovo delo je bilo bolj preprosto, zbiral, urejal, določal je sorazmerja med posameznimi deli in dobami velike prigode človeštva in pisal. Zgodovini ni ničesar dodal. Vsaj upa, da ni zgodovini ničesar dodal. Samo uredil je veliko množico gradiva, nekaj je bilo zelo novega gradiva, vse to pa je storil kot ljudski pisatelj, ki upošteva potrebe drugih navadnih državljanov, kakršen je on sam.

Že predmet sam je sijajen in ni ga mogoče obravnavati tako, pa če še tako skromno, da bi ga povsem oropali njegove zmagovite veličine in dostojanstva. Če je napisana ta Zgodovina včasih klavrno in nepopolno, se zdi po drugi strani, da se je zasnovala in pisala sama. Ozadje ji je nedoumljiv misterij, uganka o zvezdah, brezmejnost časa in prostora. Tam se je pojavilo življenje, ki se je prebijalo k zavesti, nastajala je sila zdru-

ževanja, skupna volja skozi milijone in milijone let in skozi neštete bilijone posameznih življenj, dokler življenje ni doseglo tragičnih zmed in pretresov sedanjega sveta, ki je tako poln strahu in vendar tako poln upanja in ugodnih možnosti. Vidimo človeka, ki se je vzpenjal iz samotnih početkov vse do sedanjega svitanja svetovnega bratstva. Vidimo, kako so vse človeške ustanove rasle in se spreminjale. Zdaj se mnogo hitreje spreminjajo, kakor so se kdajkoli poprej. Ta pregled se konča s strahotnim vprašanjem. Pisatelj je skoraj kakor vodnik, ki pripelje čitatelja do sedanje strmine, do čedalje večje ostrine dogodkov in se ustavi ter mu od strani zašepeče: »To je vaša dediščina.«

Absurdno bi bilo, če bi zatrjevali, da je Zgodovina več kakor splošen opis pogleda v resničnost, ki se nam odpira in razgrinja spričo prizadevanj brezštevilih geologov, paleontologov, embriologov in vsake vrste naravoslovcev, psihologov, etnologov, arheologov, filologov in zgodovinarjev v zadnjih sto letih. Pred enim stoletjem je bila zgodovina še bolj papirnata učenost. Učeni zgodovinar zdaj sicer z odporom in nerad priznava, da je njegova naloga doprinašanje dvomljivih dokumentov za široko celoto.

O tem velikanskem obzorju poroča naša Zgodovina. Pisatelj je po svojih najboljših močeh prikazal, kakšen je ta pogled danes. Toda omejevale so ga lastne in časovne meje. Ta Zgodovina je knjiga o sedanjosti — in ne stremi po nesmrtnosti. Knjiga je samo poročilo o tekočih zadevah. Ta očrt zgodovine iz l. 1930. bo nekoč sledil svojim prejšnjim izdajam na police med antikvarične knjige in razjedajoči prah. Bolj obdarjene roke bodo z obsežnejšim znanjem in širšim obzorjem kmalu napisale nove očrte v srečnejših izrazih. Zgodovina, ki bi bila pisatelju mnogo ljubša, bi bila zgodovina iz leta 2030. Rad bi jo čital in se morda še bolj radovedno poglabljal v njene ilustracije.

Mislím, da bi vsi, če bi nam kak čudež omogočil in bi dobili izvod takega očrta zgodovine iz l. 2030., najprej obrnili liste čudovitih ilustracij in spremljajočega teksta iz zadnjih poglavij. Kako presenetljivi dogodki! Kaka neverjetna dejanja! Toda pozneje bi se vsaj pisatelj povrnil k prejšnjim poglavjem, da bi ugotovil, koliko zgodovine, ki jo je pripovedoval v tej zgodovini, se je ohranilo.

Najbrž bi bila splošna oblika prvega dela še vedno precej taka, toda našli bi stotero novih osvetljujočih posameznosti, ki jih zdaj ne poznamo in nadaljnjih presenetljivih odkritij, lobanj, orodja, pokopanih mest in ostankov izginulih in potopljenih ljudstev, kakor jih doslej ne slutimo. Zgodovina Kitajske in Indije bi bila mnogo natančnejša in najbrž drugačna in mnogo več bi bilo znanega o osrednji Aziji in morda tudi o Ameriki pred Kolumbom. Karol Veliki in Cezar bi bila še vedno veliki zgodovinski osebnosti, pomen nekaterih bližjih velikanov, na primer Napoleona, pa bi se skrčil skoraj do nepomembnosti.

2. Metoda

Glavni namen te pregledane izdaje je bil, da bi poenostavili in olajšali čitanje Zgodovine.

Pisatelj je pripovedoval, kako je Zgodovina rasla iz zapiskov in zemljevidov in zdaj priznava, da se mu zdi, če pregleduje prejšnje izdaje in predvsem prvo izdajo, ki je izhajala v ilustriranih zvezkih, in prvo knjigo iz leta 1920., da prav preveč dišijo po beležnici. Mnogo neprebavljene in

nasprotujoče si snovi je postavil med pripombe. Bile so mnogo preveč oklevajoče, dvoumne in previdne navedbe, prikazovanje je bilo včasih zmedeno. Metoda, ki se je je posluževal, je sama po sebi privedla do tega. Prosil je za pomoč štiri glavne sotrudnike, ki so bili Sir Ray Lankester, profesor Gilbert Murray, Sir Harry Johnston in Mr. Ernest Barker, in te si je izbral za svoje svetovalce pri čitanju in iskanju virov. Poleg tega si je zagotovil pomoč in svet raznih posebno načitanih mož v tem ali onem pogledu ali pokrajini. Sir Denison Ross, Mr. Grammer Byng in Mr. S. N. Fu na primer, so bili pisatelju v izredno pomoč pri vprašanjih, ki se tičejo osrednje Azije in Kitajske, dr. Charles Singer mu je dal najkoristnejše podatke o klasični znanosti, profesor J. L. Myres mu je bil dragocen vir za sredozemsko arheologijo, Mr. Philip Guedalla je bil njegov svetovalec v vprašanjih evropske politike v osemnajstem in zgodnjem devetnajstem stoletju in tako dalje in tako dalje. Mr. J. F. Horrabin ni bil s svojo izredno nadarjenostjo za politično in gospodarsko geografijo toliko ilustrator kakor sodelavec. Bilo je še mnogo drugih, ki so pisatelju dobrohotno in velikodušno žrtvovali svoj čas in svoje znanje. V prejšnjih izdajah se nahajajo popolni sezname imen. Človek omahuje med tem, da bi priznal svoje obveznosti in med tem, da ne bi zapletel v zadevo tudi prijateljev. Vsako poglavje je avtor najprej zasnoval, potem je napravil mnogo odtisov in jih razposlal vsem mogočim sotrudnikom, ki so napisali, razlagali in strgali vse, kar se jim je zdelo potrebno. Potem ko so avtorja tako grajali in poučili, je sedel k tem pohabljenim in razmesarjenim odtisom in znova napisal svoje poglavje. Končno je razposlal vsem glavnim sotrudnikom in vsem, ki so se poprej posebno zanimali za stvar, korekturne pole.

Na ta način si je zagotovil pravilnost imen, datumov in drugega. Toda čeprav je pisatelj, kar se tiče stvarnih podatkov, popolnoma sledil vrsti svojih vodnikov, ki si jih je izbral, si je vendarle pridržal popolno svobodo, kar se tiče lastne sodbe in lastnega mnenja. Posledica tega je bila, da so si ponekod zelo živo nasprotovale naraščajoče pripombe in tekst. Tako je pisatelja na primer napadel profesor Gilbert Murray zaradi primerjave moralne in intelektualne kakovosti navadnega Atenca in Londončana, čeprav je poprej pristal na popolno zaupnost in si je pisatelj pridržal pravico končne lastne sodbe. Pisatelj, profesor Murray in Mr. Barker so se prerekali tudi zaradi približno ene strani, kjer je pisatelj govoril o pravilnosti vzgoje Mr. Gladstonea. Nadalje se v marsičem ni strinjal z Mr. Barkerjem. Po pisateljevem mnenju je »veličina« Napoleona I. strahovita in povsem neutemeljena vraža. Pisatelj misli, da govore dejstva zanj, in v tej Zgodovini jih bo postavil na pravo mesto in v pravo sorazmerje. Ta človek je bil take kvalitete kakor Mussolini in je bil intelektualno bolj inferioren od Napoleona III. Toda Mr. Barker ni mogel priznati te ugotovitve. »Prizanesite mi z nasprotnimi mnenji«, je dejal in tako je nastala pripomba. Slabost Sira Harryja Johnstona — ali bolje njegova skrajna neomajnost, ki se bliža že abnormalnosti, je pisanje zelo znanih zgodovinskih imen, čeprav je nedvomno pravilno. On hoče imeti Šelomoh namesto Salomon, Ibrimi namesto Hebrejci, to pa bi bilo najbrž težko in bi zmedlo navadnega čitatelja. Vse te stvari so se košatile v pripombah.

Pripombe so bile zabavne za pisatelja in njegove prijatelje kot domača zabava in bile so skoraj neizbežne, ker so na naslovni strani stala poleg pisateljevega imena tudi imena njegovih glavnih štirih sotrudnikov in so

ga podpirala ter pričala zanj, toda zmedle in dolgočasile so večino čitateljev. Pripombe, navedbe virov in ocenjevanja so potrebna v knjigi, ki je pisana za znanstvenike, toda v tej Zgodovini so bile odveč in pisatelj zdaj priznava, da so bile tudi nekoliko pretenciozne. V pričujoči izdaji je pisatelj hvaležno odvezal svoje štiri glavne sotrudnike sleherne nadaljnje odgovornosti. Njihovih imen ni več na naslovni strani. Zapustil je svoje krmarje. Vodili so ga skozi pretekle nevarne goščave, po zverženih strugah do pisateljeve sedanje svobode in samozavesti. Pomagali so mu in osvobodili so ga in zdaj je lahko poenostavil, jasneje izrazil in pripomogel do popolne veljave tej veliki zgodbi. Njihova prijaznost ga je usposobila, da jo je lahko pripovedoval.

Pričujoča izdaja je peti popolni ponatis tega dela. Prvo izdajo v zvezkih je pretresalo poglavje za poglavjem na stotine čitateljev. Mnogo jih je pisalo in pošiljalo opazke, počrtavali so majhne napake, opozarjali na zanimive okoliščine. Vso to korespondenco je pisatelj temeljito pregledal in v podrobnostih je zelo koristila prvi knjižni izdaji. Tudi ta je prišla v roke mnogim čitateljem. Samo v Ameriko je šlo čez četrto milijona izvodov in ti so zopet obrodili bogato žetev popravkov. Ta izdaja je povzročila tudi mnogo dobrih recenzij in pojavilo se je tudi mnogo kritičnih pamfletov. Druga knjižna izdaja iz leta 1923., tretja izdaja dela, je mnogo pridobila spričo te druge obširne obravnave. Obenem s takimi detajlnimi popravki so bila predrugačena tudi poglavja tretje izdaje. Čez nekaj časa je avtor čutil, da je prezgodaj govoril o Arijcih in da je zmanjšal pomen nearijskih ras v razvoju civilizacije. Spremenil je vrstni red poglavij, tako da je ta vtis popravil. Vstavil je tudi izčrpnije poročilo o Lincolnu in ameriškanski državljanski vojni. V pričujočo izdajo je vplel še nadaljnje dodatke in popravke. Odstranil je pripombe pod črto in nebitvenosti, tako da je enostavnejša, da je bolj priročna, bolj strnjena kakor prejšnje izdaje. Izza kulis ni več slišati prerekanja sotrudnikov. Pisatelj upa, da v tej izdaji ni več sledu o študentovi beležnici in da je delo zdaj pregledna in preprosta Svetovna zgodovina.

Kdor bo čital to knjigo, mu ni treba dvomiti o pravilnosti dejstev, imen in datumov, ki so navedeni v knjigi — spričo take preizkušnje in pregleda. Knjigo so strogo kritizirali, toda nikoli ne njene splošne pravilnosti. Celo tako zakrknjen pisatelj nasprotnik kakor je Mr. Belloc, je knjigi priznal to veliko vrednost. Ugovori se tičejo sorazmernega poudarka tega ali onega dela, vpliva te kulture ali pomembnosti one. Nekateri klasicisti se jezijo, ker nismo primerjali Homerja in estetske plati grškega življenja, čeprav smo govorili obširno o grški znanosti in smo obravnavali intelektualni razvoj Grčije kot poglavitno poglavje v človeškem razvoju. Druga široka vrsta mnenj gleda svet skozi latinske oblike in je nevoljna, ker smo preprosto ugotovili, da so bile na primer Bizantinska, Perzijska in Kitajska država višjega obsega, da so dlje trajale in da so imele večji vpliv. Rim se še vedno uveljavlja v moderni literaturi in kritiki in prizadeva si, da bi zmanjšal mesto nelatincev v slikarstvu. Dogmatskim svobodomislecem pa je neznosna domneva, da je Jezus realna oseba. Pripadniki Islama so zakričali, ker preveč po domače obravnavamo njihovega preroka. Komunisti so bili užaljeni, ker vsa zgodovina ni bila zgrajena na Marxovih in Leninovih nazorih. Mnoge ljudi, ki so pripadniki materialistične teologije, so neprijetno dirnili številni zbrani dokazi za človekov živalski izvor.

Čeprav je vse res, se jim zdi skrajno demoralizujoče. Take kritike so neizbežne. Nobene možnosti ni bilo, da bi se izognili ali zadovoljili take zahteve.

Človek spozna spričo takega položaja in pripomb, da ima že skoraj vsakdo na tihem nekaj lastni očrt zgodovine v glavi, lastno razlago svojega sveta in svojega mesta v njem, da zavrača to naziranje in si je osvojil ono, ter da bolj ali manj zavestno presoja našo razlago s stališča tega svojega na pol pokopanega naziranja. In naravno je, da ima tudi pisatelj svoje naziranje, svoja nagnjenja. Toda čitatelj ne bo nikjer našel pisatelja, ki bi ne imel toliko osebnosti. Nikoli ne bo napisan očrt zgodovine, ki bi ne bil tendenčen. Tukaj, kakor pri sleherni deskriptivni in informativni knjigi, si bo moral čitatelj zapomniti, prav kakor si mora zapomniti sodnik ali porotnik individualne značilnosti priče, ki pripoveduje, kar je videla. Kar zahtevamo od nje je, da priča po svoji najboljši moči in poda odkrito in pošteno splošno izpoved o velikem igrokazu Časa in Usode, ki se je odigral pred njo.

3. O nekaterih okrajšavah in dodatkih

V kritikah prejšnjih izdaj so se neprestano ponavljale pritožbe, da nismo upoštevali razvoja umetnosti in predvsem muzike. Kar je dosegel človek na znanstvenem in socialnem področju, smo obdelali precej na široko, skoraj ničesar pa nismo povedali o tem, kako je nastalo in kako se je širilo to zavedno iskanje lepote. Zdaj smo si prizadevali, da bi ugodili tem zahtevam, dodali smo več odstavkov, ki govore o tem, kako se je pojavil umetnik, pesnik in leposlovni pisatelj v človeškem življenju. Zdaj so meje med »zgodovino« glasbe ali katerokoli drugo umetnostjo zelo ozke. Ugotovimo lahko, da so se pojavile nove oblike, nove metode, novi instrumenti, toda edina pot, ki vodi k razumevanju lepe umetnosti, je, da poslušamo, vidimo ali čitamo. V našem načrtu ni mesta za to, da bi katalogizirali mojstre in mojstrovine in da bi pomagali našemu čitatelju, kadar blebeče velika imena.

Dodatki so bili potrebni, ker so izkopavanja napredovala. Pisatelju je zelo težko, da bi hodil vstric z lopato. Odkar je bila Svetovna zgodovina zadnjič pregledana, so izvršili silno zanimivo delo v severni Indiji, Sumeriji in vsepovsod po osrednji Aziji, na Kitajskem pa so našli s i n a n t h r o p a, zelo čudnega pračloveka. Sinanthropus pomenja popolno zavrnitev antidarwinistov, ki so pred pol stoletjem kričali, da ni »vmesnega člena«. Poleg tega je bilo treba zelo natančno raziskati poglavje o Svetovni vojni, ga predrugačiti in deloma še enkrat napisati povojno usodo sveta. To je bil najšibkejši del prejšnjih izdaj. Strastni upi in stiske tega časa so bile preblizu, da bi jih mogel zgoščeno napisati. Med temi zaključki in ostalo knjigo je v sorazmerju zijala vrzel. Govori Mr. Lloyd Georgea, izdajstva v irskih bojih in predavanja neznatnih generalov pri United Service Institution so se preveč šopirila. V knjigo je prišlo marsikaj pamfletističnega in partizanskega. Toda zdaj, štirinajst let po vojni, ko je pisatelj napravil dolgo ekskurzijo v sorodno, toda široko in trdno področje mišljenja, misli, da bo lahko sam podal ta zadnja leta v pravi perspektivi. Zadnji del je temeljito pilil in napravil je nov poizkus pravilnejše analize razgleda v bodočnost sveta. In premisliti ni bilo treba še enkrat samo političnih zadev. Bistvo finančnih in ekonomskih povojnih težav je bilo

zdaj mnogo jasnejše kakor pred krizo leta 1929. in tu je bila zopet potrebna skrbna revizija.

Zdaj imamo poleg te Zgodovine še dvoje drugih knjig, ki tvorita skupaj z njo celotni krog modernega »pogleda na življenje«. Ti dve knjigi sta: »Znanost o življenju« (The Science of Life), pregled bioloških misli in dejstev, ki sta ga napisala G. P. Wells in Julian S. Huxley in pri kateri je sodeloval tudi pisatelj Svetovne zgodovine, ter »Delo, bogastvo in sreča človeštva« (The Work, Wealth and Happiness of Mankind), ki je pregled ekonomske in socialne znanosti.

Prevedla M. Mohoričeva

PREKO SLIKOVITE KORZIKE

(Potopisni odlomek)

IVAN BOLÉ

Ko me je v lanskem poletju vodila železna cesta v naročja belih plaž, mi je že na prvih francoskih postajah obvisel pogled na lepakih, ki so s svojimi kar najbolj pestrimi barvami vzbujali izredno pozornost in vabili popotnika v razna letovišča bogate Francije. Med njimi mi je ugajal zlasti eden: predstavljal je morski zaliv, obrasel z zelenimi, od burje skrivljenimi bori. Sinjina morja se je zlivala s čudovito modrino neba, ki se je kot baldahin bočilo nad pokrajino. Zaliv so obdajale strme rdeče skale, med katerimi se je vila široka avtomobilska cesta. Spodaj ob morju pa se je plaža, bela kot slonova kost, izgubljala v morske globine. Iz vagona sem komaj razbral napis, ki je vabil popotnika: »Visitez la Corse, l'île de beauté!«

Sicer so me na nadaljnji vožnji bolj zanimali krasni obmorski kraji in vile, skrite med bori in palmami, vendar sem na postajah vedno znova iskal svoj lepak. Pa sem se vprašal: »No, kaj pa prav za prav veš o Korziki?« In sem vedel malo, zelo malo. Iz svojih potovanj po zemljevidih šolskega atlasa, po katerem sem pač mnogokrat prepotoval vso zemeljsko oblo, sem vedel le to, da leži otok v Srezomeskem morju, da je njegovo glavno mesto Ajaccio, kjer je bil rojen Napoleon, in da je zelo gorata dežela. Iz časopisov sem vedel tudi to, da je bil tam doma znani Spada, poglavar korzičanskih banditov. Prepričan sem, da bi tudi marsikateri bralec ne vedel povedati mnogo več. Kar potolažen naj bo! Še Francozi, ki jim ta otok pripada, ga ne poznajo najbolje!

Moja radovednost je rasla in zavest, da imam s seboj tudi nahrbtnik pa nakovanke, je odločila moj sklep. Ko sem potem na postaji v Cannesu izstopil, sem si kmalu kupil vozni listek 4. razreda in se odpeljal v pristanišče, da se vkrcam kam globoko v trup velikega »Generale Bonaparte«, ki je pokojno slonel ob pomolu. Prijetno pa sem bil presenečen, ko sem spoznal, da ustreza francoski 4. razred prav za prav našemu tretjemu. Prišel sem med same Korzičane. Ženske temnih las in ko oglje črnih oči so tiho sedele na svojih kovčegih. Pravi južni tipi. Možje pa, bolj majhne postave in živih, nemirnih oči so prebirali iz dnevnikov zadnje novice. Poleg te pisane družbe sem imel še dve sopotnici, ki sta mi nudili prijeto zavetje pred vetrom na odprtem morju. Ne smem ju pozabiti: tam ob robu ladje sta stali, obiti v leseno ogrodje — dve kravici — in mirno motrili pisano družbo.

Legla je noč. Kmalu smo imeli za seboj pristaniške krčme in zapluli na odprto morje. Ozrl sem se nazaj: pristaniški svetilnik se je prižigal, angleška promenada je bila bajno razsvetljena in tja do Antibskega rtiča si videl tisoče luči. Zapihal je veter in potniki smo se umaknili vsak v svoje zavetje in pospali. Ko sem se drugo jutro prebudil, smo pluli že proti pristanišču Bastia.

*

Korzika, ki je eden največjih francoskih departementov, je obenem najlepši sredozemski otok. Od francoske obale je oddaljen okoli 180 km, od italijanske približno 100. Korzika je izrazito gorata dežela, saj ne obsega od svoje 8700 km² površine niti 15 % ravnine, ki bi dala poljedelcu možnost gojitve različnih poljskih kultur. Na otoku prevladujeta dva gorska masiva, ki ju loči od severozapada proti jugovzhodu skupina dolin, zvezanih med seboj po prelazih, čez katere vodijo precej dobre avtomobilske ceste. Ta skupina dolin deli otok v zapadni in vzhodni del.

Čez ves zapadni del se vleče močan gorski greben, ki sega s svojimi odrastki prav do morja. Ti odrastki tvorijo med seboj na južnem delu globoke doline, ki se izgubljujejo v morje; med svojimi rtiči oklepajo veličastne zalive, ki so odprti zapadnim vetrovom in vsled tega ladjam precej nevarni. Na severnem delu otoka se glavni greben razraste v dva masiva, ki dosemeta s svojimi vrhovi višino do 2700 m. Deli ju reka Golo, ki si je v svojem gornjem teku izklesala v skalo čudovito gorsko sotesko Scala di Santa Regina. Vzhodni del je bolj sedimentnega značaja. Gorska pobočja so nagubana in padajo zelo strmo v ravnino, ki se vleče vzdolž celega vzhodnega dela Korzike. Doline v tem delu so lepo pogozdene in nudijo s svojim zelenjem v poletnih mesecih prijetno senco. Na severu se podaljša otok v 40 km dolgi Cap Corse. Preko vsega komaj 10—14 km širokega rta pa se vleče čez 1000 m visoka gorska veriga. Ob morju so zasajeni številni vinogradi, znani po vsem otoku radi izvrstnega vina.

Razumljivo je, da z ozirom na gorati relief otok nima rek v pravem pomenu besede. Ima pa mnogo hudournikov, ki v svojih divjih tekih z izpodjedanjem ustvarjajo romantične soteske. Ko se v svojem doljnem teku umirijo, prinašajo v ravnino mnogo aluvijalnega peska, ki tvori zelo plodno zemljo. Kljub svoji precej južni legi, saj bi ležala Korzika v našem Jadranu nekako med Splitom in italijanskim polotokom Garganom, pa vladajo na tem otoku dokaj neenake klimatske razmere. Na obalah prevladujejo zelo mile zime, medtem ko so poletja precej suha in vroča, vendar pa vsled morskih vetrov vzdržljiva in prijetna. Srednja zimska temperatura znaša 14°5' C, poletna pa 26° C. V srednjih legah je najbolj zdravo podnebje; kraji, ki leže v teh višinah, imajo vsled bližine visokih gora zmerna poletja, zime pa tudi niso hude, kajti po dolinah, ki segajo ponekod globoko v notranjost, pride mnogo blagodejnih morskih vplivov. V višinah nad 1800 m je precej hladno. Zime trajajo tu do 8 mesecev in sneg izgine z gorskih pobočij šele kje sredi aprila ali pa še kasneje.

Prebivalci, okoli 300.000 jih je, so sicer italijanskega porekla, vendar po prepričanju vsi Francozi. Korzičani so zelo gostoljubni in uslužni, do tujca v začetku precej nezaupni, kar pa znajo izvrstno skriti pod krinko vljudnosti. Hišna vrata so vedno odprta, tujec je sveti gost in popotnik vedno dobrodošel. Še do nedavnega je vladala na otoku krvna osveta. O njej in o banditih pa spregovorim pozneje.

Parnik »General Bonaparte«, s katerim smo se vozili na Korziko, je plul že vzdolž dolgega korzičanskega rta in se počasi bližal Bastiji. Na brodu je bilo opaziti lahko razburjenje, vse je hitelo pospravljati; znamenje, da se kmalu izkrcamo. Zadel sem na rame svoj nahbrtnik in stopil na kljun ladje. Obrisi Bastije so postajali vedno bolj izraziti. Mesto leži amfiteatralno na morskem rtiču, na obali Tirenskega morja, nasproti toskanskemu arhipelu, ki ga sestavljajo legendarni otoki Elba, Monte Cristo in Capraja. Jutranje sonce je pozlatilo visoke bele hiše, da so se odražale od svoje temne okolice. Celo mesto je bilo kot iz marmorja. Ko je gledal ta prizor pesnik René Bazin, si ni mogel kaj, da bi ne izвлеkel svoje beležnice in zapisal vanjo naslednjih verzov:

»Celui qui a vu Bastia, a vu une jolie fille du Midi, coquette,
Qui monte de la Marine, une corbeille de fleurs sur la tete.«

(Oni, ki je videl Bastijo, je videl ljubko koketno deklico z juga,
kako se dviguje iz morja s košarico cvetlic na glavi.)

Zavili smo v pristanišče. Po dolgem in zelo nespretnem manevriranju je ladja končno pristala. Ljudje so mrgoleli iz velikega črnega trupa, kočebele iz panja. Končno se je tudi meni posrečilo, da sem se prerinil do mostu, ki je vodil na obalo. Bil sem na cilju svojih želja. — »Pozdravljena Korzika!« Sedel sem na kolo in se zapeljal po obali. Sredi dolgih skladišč stoji poslopje paroplovne družbe »Fraissinet«, ki oskrbuje zvezo s kontinentom. Desno se razprostira velik trg sv. Nikolaja, katerega krasi v sredi lep spomenik, ki prikazuje imperatorja Napoleona I., stoječega na visokem podstavku v dolgi togi rimskega tribuna. Komaj sem zapustil obalo, že sem moral stopiti s kolesa. Ceste so radi v hrib zidanega mesta precej strme in glavna prometna žila Boulevard Paoli visi kot naš Novi trg. Bastia je s svojimi 33.000 prebivalci tipično obmorsko mesto.

Stari del mesta je pravi labirint ozkih vijugastih uličic. Ni jih ne konca ne kraja. Mnogokrat imajo prehodi široke oboke, kakršne pogosto srečamo v Dalmaciji. Kaldrma, s katero so tlakovane vse ulice, odmeva tja gori do tretjega nadstropja ozkih hiš, ki so videti s svojimi visokimi okni kot jetnišnice. Na tistega, ki se je že kedaj lovil po čudovitih kotorskih ulicah, ta del mesta ne napravi posebnega vtisa. Bolj zanimiv je stari port. Do 6 nadstropij visoke hiše, ki se vzdigujejo tako rekoč iz morja, obkrožajo majhen zaliv, v katerem mrgoli ribiških ladij. Med hišami, ki se gnetejo kot v nedeljo ljudje pred cerkvijo, pa dominira na vzvišenem prostoru ponosna stavba božjega hrama. Tuju servirajo kot posebnost vino s korzičanskega rta in kosovo pašteto. Bastia je tudi izhodišče ozkotirne železnice, ki vozi preko vsega otoka v glavno mesto Ajaccio in v prijazno obmorsko mesto Ile Rousse.

Ko sem se okrepcal s črno kavo (bele tam skoraj ne poznajo, ker stane liter mleka do 12 dinarjev!), sem se poslovil od mesta in že se je širila pred menoj široka »Route Nationale«. To je lepo asfaltirana državna cesta, po kateri se pelješ kot v Ljubljani po Aleksandrovi. Veselo sem gnal svoja »kolca« proti 20 km oddaljeni Cassamozzi in zadovoljno žvižgal tisto pesem o študentu, ki je šel na rajžo. Toda ne dolgo. Sonce, ki je pričelo žgati prav neusmiljeno, me je prisililo, da sem se pokrtil s slamnato tropsko čelado. Osušil se mi je jezik in poln nahbrtnik me je tiščal, da sem izgubil skoraj vso zalogo židane volje. Cesta vodi vzdolž velikega in

nezdravega močvirja Biguglia, v katerem se zrcali na strmem pobočju prijazna vasica Borgo. Ko sem tako v potu svojega obraza občutil vse dobrote južnega sonca, mi je pridrvela nasproti velika limuzina. Za volanom je sedel livrirani šofer, zadaj na blazinah pa sta sanjarili, bog ve o čem, dve kot jutrnja rosa mladi dekleti. Skozi prah sem komaj razbral evidenčno tablico: USA. Usta so se mi kar zvila od zavisti, ki je v tisti peklenski vročini pač nisem smatral za greh. Spomnil sem se na prijateljico, ki je sedela tisti čas sključena nad svojim pultom. »Veš,« mi pravi ob takih prilikah, »kakor kdo more, bogati pa, kakor hočejo.«

V Cassamozi zavije cesta med hribe. Na ovinku sem se z zadnjim pogledom poslovil od Tirenskega morja, ki leži pod menoj težko in pokojno. Sončni žarki se kopljejo v njem in majhni vali so kakor blesteči diamanti. Cesta se spusti najprej do črnega Gola, potem pa se strmo vzpne v notranjost dežele. Golo je poleg Tavignana najdaljša reka, saj teče po okoli 70 km dolgi strugi. Omenil sem že poprej, da na Korziki rek v pravem pomenu besede sploh ni. Golo je edini, ki bi ga lahko prištevali med nje in še to samo spomladi, ko se tajajo v gorah velike snežne mase. Poleti je pa le velik potok, ki si je izklesal globoko strugo. Hribi, ki tvorijo predgorje masivoma Rotonda in Ciutu, dosega tu višino do 1200 m. Bregovi so obrasli s travo, od sonca ožgano. Tu pa tam se razprostira velik kompleks iglastega drevja, ki s svojim zelenjem poživlja okolico. Kar predstavljati si ne morem, kako nebeško mora biti tu v mesecu maju, ko je vse zeleno in v bujnem cvetju. Sedaj pa se vijejo z gorskih pobočij ogromni oblaki dima. Korzičani namreč poleti nerabno, od sonca ožgano travo sežigajo, da si pridobe z jesenskim deževjem za svojo živino potrebno otavo.

V najhujši opoldanski vročini sem dospel v Barchetto, majhno vasico, skozi katero pelje tudi železnica. Da pridobim na času (kajti še isti dan sem hotel biti pod vrhovi Monte Cinta), sem se odločil, da sedem na vlak in se peljem do mesta Corte. Stopil sem v vaško krčmo. Pri dolgih mizah so sedeli majhni zagoreli možje, delavci iz bližnje tovarne. Velik, četrto stoletja star gramofon je neumorno igral stare korzičanske pesmi. Človeku se zdi, kot bi sedel v napolitanski krčmi. Krčmarka, dolgih, temnih las, mi je postregla in prisedla. Njenega začudenja kar ni moglo biti konec, ko sem ji povedal, od kje prihajam. »Ça doit être bien loin d'ici,« je dejala, ko je odhajala. Kmalu sem imel novega gosta, vaškega učitelja, ki mi je povedal marsikatero zanimivost svojih rojakov. »Glejte,« je dejal, »kako nabrekli so zadnji hlačni žepi teh ljudi. Vsak nosi s seboj revolver. Korzičani so namreč po naravi precej strahopetni. Težko boste našli dva sprta človeka, ki bi se dejansko spopadla; če se že v krčmi ne napadeta z revolverji, tedaj se zgodi, da eden prej izgine v noč ter počaka drugega ob poti, skrit za skalo ali drevesom. Tako v Bastiji skoraj ne mine mesec, da bi kriminal ne zabeležil kakega umora.«

Globoko v dolini Gola sopiha vlak. Nagniti se moraš skozi okno, da uzreš modro nebo. Vagoni so majhni in človeku se zdi, kot bi se peljal skozi našo Hercegovino. V sosednjem oddelku pojejo otroci iz Marijinega vrtca pod vodstvom sester zelo melodiozne nabožne pesmi. Zamaknjen v to lepo petje, prihajajoče iz nežnih otroških grl, sem kar poskočil, ko je vlak prisopihal na postajo Corte. Bil sem v srecu Korzike.

Mesto, ki ima 396 m nadmorske višine, leži ob sotočju rek Restonica in Tavignana. Obkroženo je od visokih gora in zaprto skoraj vsem ugodnim

morskim vplivom, četudi ne znaša zračna črta niti 30—40 km do morja. Zgrajeno je na majhnem gričku, ki tvori na eni strani prepadno steno, na kateri dominira trdnjava iz leta 1419. Mesta samega ne bom opisoval, ker je podobno vsem južnim italijanskim naseljem. Važnejša pa se mi zdi preteklost mesta, ker je najtesnejše zvezana s korzičansko zgodovino. Izredno bojeviti Genovežani so celih 250 let napadali kraljestvo Korziko. Imeli pa so uspehe samo na obalah, katere so obdržali dolgo v svoji posesti. Radi neprestanih napadov so se otočani umaknili v notranjost dežele, kjer so se radi težko dostopnega ozemlja počutili bolj varne. Temu je tudi vzrok, da je še danes najti malo naselbin ob morju. Spomin na Genovežane so le še več metrov debeli trdnjavski stolpi, ki jih sreča popotnik vzdolž cele korzičanske obale. Ko pa je leta 1754. slavni Kortežan in veliki korzičanski patriot Pascal Paoli pregnal Genovežane skoraj popolnoma z otoka, je bilo mesto Corte prestolnica do leta 1769. Iz te dobe so nam ohranjeni mnogi spomeniki, ki krasijo mesto, in ponosne patricijske stavbe nam pričajo o zlatih časih neodvisnosti. 15. avgusta leta 1768. pa je bitka pri Ponte-Nuovu zadala — najbrže za vse večne čase konec korzičanski svobodi, kajti tega dne so podjarmili Francozi ves otok. In glej! Prav tistega dne se je rodil v Ajacciu orel, ki je, ko je dorasel, zletel, in katerega zamahi so do temeljev pretresli vso tedanjo Evropo.

S 657 m visokega Col d'Ominanda, na katerega sem potiskal kolo skoraj vso pot, se mi je razgrnil prekrasen razgled na Corte ter na masiv Monte Rotonda, ki s svojim 2625 m visokim vrhom dominira nad svojimi nič dosti nižjimi tovariši. To je pravi alpski predel z mnogimi ledenišskimi jezerci. Izredno zanimivi so nekateri studenci, ki dajejo vodo samo podnevi, ponoči pa usahnejo. (Relata refero!) Ob pogledu na te mogočne vrhove človek kar ne more verjeti, da se nahaja prav za prav na sorazmerno majhnem otoku. — Po strmih klancih sem se nato peljal celih 10 km »zastonj« v znano sotesko Scala di Santa Regina. Tam ob nekem vodnjaku pa se mi je nudil čudoviti prizor, ki so ga že opevali mnogi oboževalci Korzike. Okoli vodnjaka so stale mlade Korzičanke z visokimi vrči na glavah. V svojih pestrih oblekah so z neskrbno veselimi izrazi na licih obravnavale važne dnevne dogodke. Tako zamaknjeno sem jih gledal, da jih danes ne morem niti opisati. Priznati moram, da so bile zame najlepše ženske na svetu; moj prijatelj medicinec bi dejal »anatomično popolne«. — Globoko v soteski si je krčil Golo pot med strmimi skalami. Medtem ko je ob izlivu v morje temno sive barve, je v svojem gornjem teku lepo zelen. Široka avtomobilska cesta se previdno izogiblje ogromnim rdečim skalam, ki jo hočejo, kot se zdi, kar stisniti med seboj. To je bila prva vozna pot v ta gorati predel otoka, kajti prej so vodile v njegovo notranjost edino le skromne steze. Sonce se je uleglo tam zadaj za Cintom v naročje Sredozemskega morja, ko sem se pripeljal v gorsko vasico Calacuccia. Ker sem bil popolnoma neznan, sem se oglasil pri starem častitljivem duhovniku, ki sem ga, Bog mi odpusti, prekinil sredi brevirja. Bogat nasvetov in zadovoljen nad svojo ekskurzijo, sem položil tisti večer svoje trudne kosti v slamo.

Naslednjega jutra sem se nameraval povzpeti na Monte Cinto (2710 m). Toda od Calacuccie (847 m) pa do samega vrha ni niti enega bivališča niti ene markirane poti. Ker tistega dne ni bilo nobenega turista, s katerim bi izvršil vzpon, sem se žalostno oziral na kopasti Cintov vrh. Kar hudo mi je bilo, ker sem se mu moral odpovedati. Z njegovega temena se

namreč proži turistu lep razgled na sončni vzhod. Krasen je pa pogled ne samo na ves otok, marveč tudi na Ligursko in Sredozemsko morje. In tako sem nevoljen obesil svoje nakovanke zadaj na sedež in že sem hitel po cesti, ki vodi na najvišji gorski prelaz Col Vergio. Pokrajina, skozi katero sem se peljal, se imenuje Niolo. Nje prebivalci so bolj majhne postave, kratkih črnih las in izredno živih temnih oči. Bavijo se s sirarstvom, s katerim se preživljajo, kajti zemlja je preuboga tudi za pridne Niolce. Srečaval sem jih na poti, ko so vozili velika debela iz bližnjega gozda. Oblečeni so v dolge črne hlače in od sonca porumenele srajce. Okoli pasu imajo ovite živo rdeče rute, na glavi pa nosijo črne klobuke s širokimi okrajci. In v tej ljubki pokrajini se mi je zgodila neljuba dogodivščina. Peljal sem se mimo kmečke hiše. Na nizkem balkonu je slonela Korzičanka, poleg nje pa se je sklanjal neki moški, zatopljen v svoje delo. Očaran nad nje lepoto, sem se še dolgo oziral nazaj. Hipoma pa je moški vstal, prislonil puško, s katero se je prej očitno ukvarjal, in pomeril name. Noge so mi kar ohromele, pred menoj pa se je dvigal strm klanec. Ko sem bil za ovinkom in sem se počutil varnega, sem prvič v življenju začutil, kako je, če »pade človeku kamen od srca«. Ali je mož snažil puško, ali me je hotel samo prestrašiti, pa še danes ne vem.

Skozi gosto šumo Valdo Niolo, polno visokih močnih smrek, sem končno prispel na Col Vergio (1467 m). Še en sam pogled v srce Korzike in že sem se spustil na drugo stran v naročje morju, ki se je kopal v zadnjem soncu avgustovega dne. Cesta je slaba in globoki kolovozi radi hude strmine ne dopuščajo hitre vožnje, zlasti ne s kolesom. Imel pa sem debele gume in tako sem se pač rajši slabo vozil, kakor da bi dobro hodil. V Evisai me je zajela noč. Iz globokega sna me je sredi tople avgustove noči zbudila kitara; neznani prsti so mehko božali napete strune, nežni toni so zveneli proti oknu ljubljene Paole in prijeten tenor je podhrteval poln južne strasti: »Gitare d'amour, apportez lui l'écho de beaux jours...« Zagledal sem se v nešteto zvezd, ki so krasile jasno nebo. Polna luna je razlivala svojo blede svetlobo na vaške hiše, kovinasta streha zvonika pa se je svetila, kot bi bila iz srebra. Lahen vetrič, ki je dihal od morja, se je komaj vidno dotikal listja, ki je skrivnostno pošepetavalo. Kitara pa je tožila dalje... Ob tem šele moremo ljudje s hladnega severa pravilno pojmovati vso nežnost južnjaške duše.

Skozi prijetno hladno jutro sem se spuščal po strmi a široki cesti k morju. Na desni je zevala ob poti globoka dolina, pravi kanjon, na dnu katerega teče majhna rečica Porto. Pot je zelo nevarna ne samo radi hude strmine in ovinkov, temveč tudi radi živine, ki se pase kar ob cesti. Mnogokrat sem podil pred seboj majhne črne pujske. Te živali postajajo počasi tako degenerirane, da dobivajo sčasoma že okle. In ko je postajalo sonce s svojo blagodejnostjo nadležno, sem se že hladil v morskih valovih zaliva Porto. Porto je eden izmed najlepših zalivov na otoku; Francozi trdijo celo, da je najlepši na svetu. Pa vsak hvali svoje blago. Resnici na ljubo moram vendar le priznati, da me je res zadivil. Obdan je od dveh morskih rtičev, ki padata dokaj strmo v morje. Obrisi desnega živo spominjajo na znani Esterel v srcu Azurne obale, levi pa hrani na svojih pobočjih najlepše krasote Korzike, znane Calanche. Sredi dolge, bele plaže, ob kateri se razbijajo valovi opoldanskega majstrala, stoji na skali močan obrambni stolp, stara genovežanska postojanka. Ko sem se ozrl nazaj proti goram in gledal strma, z večno zelenim maquisjem obrasla

pobočja, sem spoznal, na kako hude težave so naleteli Genovežani pri zavzemanju tega otoka. Sedel sem v mehko mivko, gledal v kristalno čiste valove in preko njih v lahko meglico, ki je zakrivala obzorje proti Balearskim otokom.

Ves dan sem prebil v tem bajnem koticu v družbi dveh študentov iz bližnje vasi. Pripovedovala sta mi marsikaj zanimivega o svetovno znanih korzičanskih banditih. »Glejte,« mi je dejal eden izmed njiju, »moj ded je človeka, ki mu je storil krivico, v sporu ubil in ko je sodišče zahtevalo njegovo izročitev, je pobegnil v gore. Mislite mar, da se je bal okov? Kaj še! V svojem prepričanju je vedno zatrjeval, da sodišče prav nič ne briga, kaj sta imela med seboj. To je bila popolnoma njuna zadeva. Sprva so mu prinašali hrano naskrivaj in ko je bilo to onemogočeno, je začel ustavljati na cesti popotnike, od katerih pa je zahteval samo hrano. Seveda se je sčasoma zbralo več takih beguncev, ki so postali vse drznejši. V času, ko so poslali Francozi na otok kazensko ekspedicijo, so bili opremljeni ti »narodni junaki« kar s strojnicami, s katerimi so preklunjali marsikatero pneumatiko ameriških avtomobilov. Pri ljudstvu so uživali zaupanje in med njimi so živeli popolnoma svobodno.« Taka je torej zgodovina korzičanskih banditov. Od prijaznih fantov sem dobil v dar tudi hlebec kruha. Bil pa je trd ko kamen in mislil sem že, da se hočeta norčevati z menoj. Kmalu pa sem si bil na jasnem. Korzičani, ki pasejo visoko po gorskih pobočjih svoje črede, ne pridejo po več mesecev v dotik z vami. Hranijo se s sirom in kruhom iz koruzne moke. Hlebec spečejo dvakrat. Preden ga použijejo, ga namočijo v vodi in ima nato izredno dober okus.

Sonce se je ravno odpravljalo spat, ko sem prišel do table, ki je naznajala, da se pričenjajo Calanche, čudovito razsekane skale, ki spadajo med največje zanimivosti Korzike. Imel sem posebno srečo, da sem jih videl ob sončnem zahodu, kajti takrat so najlepše. Avtomobili so stali kraj ceste, ljudje pa so sedeli na obcestnih kamnih in molče občudovali lepoto narave. Ogromni kameniti skladi rdeče barve ležijo raztreseni, kot bi jih božja roka razmetala naokoli. Ogromne skale najčudovitejših oblik nudijo s svojimi dolgimi sencami zahajajočega sonca še bolj pestro sliko. Vse je rdeče in od sonca pozlačeno. Le tu pa tam sili iz zemlje zeleni maquis. Bela avtomobilska cesta si previdno utira pot med skalami kot bi se bala strmih prepadov. Tam kakih 300 m spodaj pa leži od majstrala izmučeno morje in sprejema veliko zlato kroglo v svoje podzemeljske dvorane. Sredi Calanche stoji majhen buffet. Z njegove terase se proži edinstven pogled na majhen zaliv, v katerega se spušča strmo, z zelenjem obraslo pobočje. Človek bi tam stal dolge ure in zrl tja na neskončno modro ploskev širnega Sredozemskega morja, ki z rahlimi meglicami prehaja v nebo. Prijazen Korzičan me je povabil, da bi prenočil na njegovi terasi. Seveda sem sprejel njegovo ponudbo. Iz veselja sem začel peti naše narodne pesmi, ki so mu tako ugajale, da mi je obljubil posteljino, če mu še kaj zapojem. In res, z »Regimentom« sem si jo zaslužil. Takrat sem si prvič in menda zadnjič v svojem življenju služil s petjem. Postregel mi je še z večerjo, vmes pa navijal gramofon. »Parce que vous êtes un Yougoslave,« je dejal. Drugo jutro sem kupil od prijaznega gostitelja v spomin še korzičanski narodni nož. Na eni strani 15 cm dolgega rezila je graviran napis: »Che la mia ferata sia mortale«, na drugi pa: »Vendetta Corsa«. »Veste,« mi je pojasnil vrli mož, »kadar je

kdo pri nas hotel izvršiti krvno osveto, ki je naravno ni smatral za greh, je nesel svoj nož na cerkven oltar in kleče prosil Boga, da bi bila njegova rana smrtna.«

Od Piane, odkoder se proži lep razgled na morje, se spusti cesta v velikih serpentinah do 400 m niže ležeče naselbine Cargèse, kjer je nastanjena grška kolonija. Kolonisti imajo poleg popa tudi svojo cerkev, ki hrani mnogo častitljivih ikon, ki te živo spominjajo manastirov v južni Srbiji. Skoraj neverjetno se zdi človeku, kako so mogli ti prav za prav maloštevilni grško-katoliki ohraniti svoj značaj skozi burna stoletja korzičanske zgodovine. Osupnil sem, ko sem srečaval ob poti majhne kapelice, drugo poleg druge. Bile so grobnice bogatih rodbin. V tem delu otoka ne poznajo pokopališč v našem pomenu besede. Mnogokrat sem opazil ob poti tu pa tam križe korzičanskih grobov, skrite v visoki, od sonca ožgani travi. — Cesta, ki se vije tesno privita k obali, je lepa, široka in obrasla s kaktusi. Mnogi avtomobili so me prehitevali, pa tudi jaz sem puščal za seboj, stare, nerabne avtomobile, ki so jih lastniki pustili kar ob cesti. — Zopet navzgor! Kar 437 m visoko sem moral potiskati kolo v zgodnjem popoldnevu. Prekrasen pogled uživa popotnik s Col de S. Sebastiano. Na eni strani leži široki Golfe de Sagone, na drugi strani pa manjši, pa pestrejši Golfe d'Ajaccio. Na prelazu stoji tudi majhna kapelica in poleg nje kmečka hiša. Ko sem prišel na prelaz, sem videl še samo kapelico, kajti hiša je istega dopoldneva pogorela in dim se je še vedno valil iz žerjavice. Ljudje so prestrašeni sedeli na cerkvenem pragu in nemo zrli pred se. Slika Madone in nekaj polomljenih stolov je bilo vse njihovo imetje, ki so ga oteli iz uničujočega ognja.

Po nekaj strmih klancih se spusti cesta do gradu La Punta, ki so ga dali zgraditi knezi Pozzo do Borgo leta 1891. iz kamenja, preostalega od zažganih Tuilleries v Parizu. Z njegove terase je krasen pogled na Ajaccio in njegovo okolico. Mesto leži v ozadju velikega, žepu podobnega zaliva. Zaliv obdajajo nizki griči, ki s svojim zelenjem poudarjajo vso pestrost pokrajine, ki ji je narava podelila tolike lepote; v ozadju pa ga pred mrzlimi severnimi vetrovi varujejo do 1500 m visoke sive gore. Ker je odprt proti jugu, je obdarjen tako poleti kakor pozimi z vsemi blagodejnimi južnimi vplivi. Prav radi tega ima Ajaccio pozimi mnogo tučev, ki tu preživljajo pravo poletje. Barve morja, neba, zelenih gričev in visokih sivih gora so tako lepe, da so vredne slikarjevega čopiča. Ko sem od tam gledal Ajaccio, se mi je zdelo, ko da bi gledal veliko, iz belega marmorja sezidano palačo, sredi palm in drugega južnega drevja.

V mesto sem sicer prišel pozno popoldne, pa sem vendar takoj pohitel na ulico. Glavni del mesta ima povsem francoski značaj in promet v njem je izredno živahen. Hodil sem skozi glavno ulico Cours Napoleon in motril mimoidoče. Ljudje so zavoljo svojega južnega značaja precej glasni in človeka kar zabava, ko gleda to pisano, tako živo razgibano množico. Skoraj vsaka tretja hiša ima majhno kavarno, seveda kar na pločnikih. Vsak lokal pa ima tudi gramfon z velikim zvočnikom na ulico. In predstavljajte si, kakšen užitek ima človek, ko posluša kakih 5—10 takih zvočnikov istočasno! Ko zatone sonce, se v mestu življenje šele prične. Mlado in staro se gnete na ulicah; v kavarnah težko dobiš sedež in šele po polnoči se prično ulice počasi prazniti.

Naslednjega dne sem si najprej ogledal Napoleonovo rojstno hišo. Je to trinadstropna stavba brez vsakih okraskov s preprostim napisom

na vežnih vratih: »V tej hiši se je rodil Napoleon 15. avgusta 1769.« Svečano razpoloženje obide človeka, ko stopi s toplega avgustovega dopoldneva v hladno vežo. Granitne stopnice vodijo v prvo nadstropje, kjer je bilo некоč stanovanje Napoleonovega očeta, advokata Bonaparteja. Skozi mnoge sobane in velik, z ogledali okrašen salon, vodijo ozka vrata v majhno sosedno sobo. Mračna je in obiskovalec mora malone iskati predmete, ki so v njej. Na zidu visita podobi očeta Charlesa in matere Letizije. Na nizki peči stoji majhen marmornat kipec vojvode Reichstadtkega, Napoleonovega sina. Na obstenski mizici so pod steklenim pokrovom postavljene majhne, iz slonove kosti izrezljane jaslice — dragocen dar, ki ga je prinesel Napoleon svoji materi iz Egipta. Tam v kotu pa stoji majhen kanape; tu je rodila Letizija sina, ki je dobil pri krstu ime Napoleon. In ko sem gledal tisti, od stoletij razjeden divan, kjer je vzkliko veliko življenje in je pričel svoj začetek mož, katerega ime pozna ves svet, si nisem mislil, da bom že čez slabih 14 dni z nič manjšo pobožnostjo gledal tudi njegovo zadnje bivališče v pariškem Invalidskem domu.

V mestu je zanimiv še muzej z lepimi oljnatimi slikami in celo vrsto Napoleonovih portretov. Obiskal sem tudi katedralo iz leta 1582., ki hrani v svoji notranjosti mnogo predmetov iz Napoleonovih časov. Na trgu Diamant se nahaja tudi Napoleonov spomenik: na visokem podstavku jezdi cesar konja, okoli njega pa stoje njegovi štirje bratje. Kamor stopiš, v stari ali novi del mesta, vsepovsod te spremlja Napoleonova senca, vse priča o njegovi dobi.

Pa čas je hitel in posloviti sem se moral od Ajaccia ter Korzike. Zvečer sem že stal na brodu in motril delo mornarjev. Kmalu je bil odvezan zadnji konopec in s tem pretrgana poslednja vez s suho zemljo. V duhu sem še enkrat pohitel pod korzičanske hribe, obiskal vrle Nioco in se okopal v hladnih valovih Porta. Iz teh prijetnih sanj pa me je zbudil zvočnik iz neke kavarne in nežni glas korzičanskega pevca Tina Rossia je pel poln hrepenenja:

»Là-bas, près de côtes de France,
Sur la mer immense,
Au ciel du Midi,
Il est un vrai coin de Paradis
Que je chéris.«

R A Z N O

ITALIJSKE LITERARNE NAGRADE IN NJIH USPEH

Iz nemškega mesečnika »Die Literatur« posnemamo: Ako bi hoteli našteti nepretrgano vrsto italijanskih literarnih nagrad, bi morali imeti pred seboj seznam književniških in založniških društev. Nagrad je toliko, da mora biti že nekaj posebnega, če kak italijanski avtor vsaj kake majhne kje ne ujame. Velikih nagrad za pripovedništvo je šest.

Te so vzrok neskončnih polemik in bojev zanje in prerekanj o njih koristnosti in škodljivosti. Prvenstvo med njimi pripada Mussolinijevi nagradi, kajti to najvišje odlikovanje se ne podeljuje za kako posamezno umetnino, marveč se nagraja z njim celotno delo kakega avtorja. Ta nagrada znaša 50.000 lir za literaturo, trikrat po 50.000 lir pa še za umetnost, moralične, zgodovinske in prirodoznanstvene spise. 50.000 ni preveč, če pomislimo, da izplača mesto Sanremo letno isto

vsoto že za posamezno delo. Zdaj bodo Mussolinijevo letno nagrado spremenili v štiriletno, to se pravi, da bodo vsako četrto leto podelili za literaturo 200.000 lir, to je štirikrat po 50.000, kolikor jih je sedaj odpadlo na eno leto. Vsaka štiri leta bo torej en pisatelj nagrajen z vsoto, ki jo moramo smatrati že za premoženje.

Pri tem je važno nekaj, kar je prišlo do izraza pri neskončnih debatah o koristnosti teh nagrad — važno, ker se zdi, da postavlja v pravilno luč skoraj vse italijansko pripovedništvo; skoraj vse nagrade so bile do sedaj podeljene za roman. In če bere človek potem romane, ki so bili nagrajeni, se nehote vpraša, za kaj prav za prav so bili nagrajeni, zakaj poplačani s tako velikanskimi vsotami. Zakaj, če je tako silno veliko boljšega v italijanski literaturi? Niti enega izmed nagrajenih romanov v zadnjih letih ni, pa naj komu osebno ugaja ali ne, ki bi imel v resnici sugestivno silo, katerega situacije bi bile verjetne ali celo umetniško neizpodbitno resnične. Imajo pa Italijani veliko novel in na stotine kratkih zgodb in še več odličnih esejev, ki so vsi boljši kakor nagrajeni romani in katerih lepo število bo še desetletja ohranilo svojo vrednost. To mnenje je ob priliki polemik zaradi nagrad izrekel tudi eden izmed velikih sodobnih italijanskih pisateljev. Bontempelli se je zavzel za novele in za članke in dejal, da sta predvsem ti dve vrsti tisti, ki zares odlikujeta italijansko prozo. Dejstvo je, da je v vsej italijanski literaturi od Decamerona pa do Verge resnično blestela samo novela in da je še tudi danes tista oblika, v kateri se italijanski pisatelj zares odlikuje. Želeti bi bilo, da to stališče zmaga, kajti to bi ne bilo pomembno le za Italijo, marveč tudi za inozemce, ki se zanimajo za italijansko književnost. —r

ZBRANI SPISI L. N. TOLSTOJA

V Rusiji je izšel sedaj že 52. zvezek zbranih spisov Leva N. Tolstoja. Ta zvezek vsebuje predvsem beležke in dnevnik. Obenem so izšli tudi dopolnilni zvezki spominov in dnevnikov Tolstojeve žene

Sofije Andrejevne. Biografsko kroniko o Tolstojevem delu in življenju pa je napisal N. N. Gusev. —r.

† HERMANN WENDEL

Pretekli mesec je kot nemški emigrant v Parizu umrl za rakom nemški pisatelj Hermann Wendel. Rodil se je 2. marca 1884. l. v Metz u ob francoski meji, kjer je dovršil tudi gimnazijo. Univerzo (filozofijo in zgodovino) je študiral v Monakovem. V publicistiki se je začel udeleževati še zelo mlad. Še kot študent na univerzi je postal sodruknik delavskega časopisa, ki sta ga urejevala Roza Luxemburg in Karel Kautzki, dva reprezentanta tedanjega nemškega delavskega gibanja. S tem je bil pritegnjen tudi v politično življenje, in ko mu je bilo komaj dobrih 27 let, je že kandidiral na socialno demokratski listi za državnega poslanca in bil tudi izvoljen. V letih 1912—1918 je bil najmlajši poslanec v berlinskem državnem zboru.

Hermann Wendel je že pred vojno veliko potoval po Evropi, zlasti po Balkanu, kjer ga je živo zanimalo življenje in težnje južnih Slovanov. Po vojni pa se je še pogosteje vračal v Jugoslavijo in jo prepotoval od severa do juga. Z veliko ljubeznijo se je poglobljal v naše potrebe, razmere in cilje in jih tolmačil Nemcem v člankih in knjigah, ki jih je napisal celo vrsto. »Od Maribora do Bitolja«, »Slovenski dnevi«, »Od Beograda do Bakra«, »Južnoevropska vprašanja«, »Iz jugoslovanskega preporoda«, »Jugoslovanske silhuete«, »Križem po slovanskem jugu« itd. V teh spisih je prikazoval politična gibanja južnih Slovanov v preteklem stoletju in najmarkantnejše osebnosti, ki so ta gibanja vodila. Seznanjal je Nemce z našo literaturo in s tvorci, ki so jo ustvarjali. Skoraj vse, kar se je pri nas pomembnejšega zgodilo, je, če ne v knjigah, pa v časopisih, zabeležil in tolmačil Hermann Wendel. Zato smo izgubili z njim enega največjih prijateljev, ki smo jih kedaj imeli med inozemci. Bil je tudi odličen poznavalec nemške in francoske književnosti in zgodovine. Napisal je biografijo o pesniku Heineju, Francoze pa je obogatil z biografijo o Dantonu. —r.

Obvestilo!

***Založba Modra ptica
se je preselila iz svo-
jih sedanjih prostorov
Cesta 29. oktobra
(Rimska cesta) številka 3***

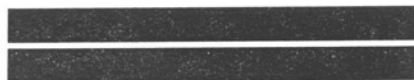
v sosednjo hišo Cesta 29. oktobra št. 1

V I. NADSTROPJE

S TO ŠTEVILKO JE ZAKLJUČEN

VII.

**LETNIK REVIJE
MODRE PTICE**

Ako želite obogatiti svojo knjižnico za lepo in vsebinsko pestro knjigo, pošljite »Modro ptico« v vezavo. Zberite skupaj vse številke in jih pošljite na naš naslov. Mi jih pošljemo potem v knjigoveznico. Ko so vezane (v 2—3 tednih), jih vrnemo svojim naročnikom. Kdor prejšnjih letnikov še nima vezanih, naj jih pošlje v vezavo obenem z letošnjim letnikom. Vezava za vsak letnik stane Din 30'—, s poštnino Din 35'—.

Naročite se na „Svetovno zgodovino“

V ZAČETKU DECEMBRA IZIDE ZA NAŠE NAROČNIKE
ROMAN ŠVICARSKEGA PISATELJA

J O H N A K N I T T L A

TEREZA ETIENNE

PREVEDEL VLADIMIR PREMUR

John Knittel, ki živi sedaj po večini na svojem posestvu v Egiptu, je najmarkantnejši predstavnik moderne švicarske literature. Napisal je že dolgo vrsto romanov, ki so prevedeni v vse večje evropske jezike. Zlasti veliko pozornost je zbudil s svojima največjima romanoma, s »Terezo Etienne« in z »Vio malo«. »Tereza Etienne« je pretresljiva zgodba dveh mladih ljudi, ki jih usoda pahne v nedovoljeno ljubezen, potem zločin in končno v pogubo. To razvijanje brezobzirne človeške usode, ki ne spusti nikogar več, če ga je enkrat pograbila, to je najznačilnejša poteza tega velikega švicarskega pisatelja. »Knittel ne psihologizira, marveč piše kakor grški traged, predaja se enostavno zakonu življenja in zakonu smrti«, se je izrazil o njem neki kritik. Bralec se temu pisatelju ne more ustavljati; »Tereza Etienne« je knjiga, ki človeka do dna pretresa in končno sprosti; delo, kakršnih ni veliko v sodobni književnosti.

Naročite se na „Svetovno zgodovino“

Pridobivajte novih naročnikov

SVETOVNA ZGODOVINA

---

3 knjige

s številnimi slikami in zemljevidi

V **subskribciji za naročnike samo**

Din 375.-

Torej vsaka knjiga samo

Din 125.-

Naročite se še danes na Wellsovo »Svetovno zgodovino«. Ko bo **subskribcija zaključena**, bo delo tudi za naše naročnike **znatno dražje**. Oglejte si **obširni prospekt**, ki smo ga priložili **prejšnji številki**.

Nagrade

za nove naročnike:

Kdor pridobi enega naročnika, prejme lahko eno izmed sledečih knjig:

- * Knut Hamsun / *BLAGOSLOV ZEMLJE*, roman v mehko vez.
- * Knut Hamsun / *POTEPUHI*, roman, v mehko vez.
- * Walter Scott / *IVANHOE*, roman v mehko vez.
- * Fülöp Miller / *SVETI SATAN*, biografija, mehko vez.
- * Sinclair Lewis / *ARROWSMITH*, v mehko vez.
- * Blasco Ibañez / *KRVAVE ARENE*, roman, v mehko vez.
- * Prosper Mérimée / *ŠENTJERNEJSKA NOČ*, roman, v mehko vez.
- * Liam O'Flaherty / *NOČ PO IZDAJI*, roman, v mehko vez.
- * Jack London / *DOLINA MESECA*, roman, v mehko vez.
- * Emil Ludwig / *NAPOLEON*, roman, v mehko vez.
- * Sigrid Undset / *JENNY*, roman, v mehko vez.
- * Emil Vachek / *KRI NE KLIČE PO MAŠČEVANJU*, roman, broš.
- * John Galsworthy / *SAGA V FORSYTIH*, 1. knjiga v mehko vez.
- * John Galsworthy / *SAGA V FORSYTIH*, 2. knjiga v mehko vez.
- * John Galsworthy / *SAGA V FORSYTIH*, 3. knjiga v mehko vez.
- Alojzij Gradnik / *SVETLE SAMOTE*, izbor pesmi, v platno vez.
- Jiřy Wolker / *PRAVLJICE*, v platno vez.
- Vladimir Bartol / *LOPEZ*, drama, v platno vez.
- Knut Hamsun / *GLAD*, roman, v platno vez.
- P. Ripson / *MARSOVE SKRIVNOSTI*, roman, v platno vez.
- Clara Viebig / *BABJA VAS*, roman, v platno vez.
- Al Jennings / *PESNIK IN BANDIT*, roman, v platno vez.
- H. R. Bernorff / *VOHUNI*, biografije, v platno vez.
- L. N. Tolstoj / *IZPOVED*, v platno vez.
- R. Kipling / *KNJIGA O DŽUNGLI*, vezano.
- Ivan Cankar / *MOJE ŽIVLJENJE*, vezano.
- Ivan Cankar / *GREŠNIK LENART*, vezano.
- Anatol France / *KUHINJA PRI KRALJICI GOSJI NOŽICI*, v pl. vez.
- Chesterton / *ČETRTEK*, roman, vezano.
- W. Shakespeare / *OTHELLO*, tragedija, vezano.
- Shakespeare / *SEN KRESNE NOČI*, komedija, vezano.
- Shakespeare / *MACBETH*, tragedija, vezano.
- F. M. Dostojevskij / *IDIJOT*, roman v štirih delih v platno vez. —
(Za enega naročnika pošljemo dva dela.)

Kdor pridobi dva naročnika, si lahko izbere eno izmed gori z zvezdico (*) označenih knjig vez. v platno, ali pa dve izmed gori naštetih knjig.

Kdor pridobi tri naročnike, si lahko izbere eno izmed gori z zvezdico (*) označenih knjig vez. v polusnje, ali pa tri izmed gori naštetih knjig.

Kdor pridobi še več naročnikov, si lahko izbere odgovarjajoče število zgoraj označenih knjig.

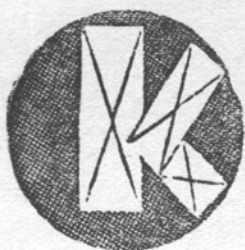

KLIŠEJE

vseh vrst po foto-
grafijah ali rizbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje

**KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13**

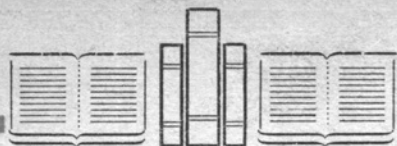
**„KUVERTA“^{D-1}₀₃
LJUBLJANA**

TYRŠEVA CESTA 67

**TVORNICA KUVERT IN
KONFEKCIJA PAPIRJA**

*Ali
ste že poslali
cevijsa
v vezavo*

**Salda-konte, štrace, journala,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***